

KIINTIÖPAKOLAISPERHEIDEN
OSALLISUUDEN VAHVISTAMINEN
KOTOUTTAMISEN ALKUVAIHEESSA

Sari Aho, Maria Korhonen,

Hanna Moilanen ja

Sanna Vanhala

Opinnäytetyö, kevät 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Mielenterveys ja päihdetyön/

Varhaiskasvatus, lapsi- ja perhe-
työn koulutusohjelma +

lastentarhanopettajan kelpoisuus

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Aho, Sari & Korhonen, Maria & Moilanen, Hanna & Vanhala, Sanna. Kiintiöpakolaisperheiden osallisuuden vahvistaminen kotouttamisen alkuvaiheessa. Diak, Pieksämäki, kevät 2017, 42s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Mielenterveys ja päihdetyön / Varhaiskasvatus, lapsi- ja perhetyön koulutusohjelma + lastentarhanopettajan kelpoisuus, sosionomi (AMK).

Kiintiöpakolaisperheiden osallisuuden vahvistaminen kotouttamisen alkuvaiheessa on raportti toiminnallisesta opinnäytetyöstä, joka toteutettiin vuoden 2016 aikana. Se koostuu kolmesta osajulkaisusta, joita ovat a) artikkeli ”Ammattikorkeakouluopiskelijat tukemassa pakolaisperheiden kotouttamista ja vahvistamassa osallisuutta” b) pukeutumisasi videot Suomen talveen c) toiminnalliset tuokit kiintiöpakolaislapsiperheiden kanssa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tukea kiintiöpakolaislasten ja -perheiden osallisuutta alkuvaiheen kotoutumisessa. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Kajaanin kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sekä Suomussalmen kunnan kanssa. Opinnäytetyössä hyödynnettiin varhaiskasvatuksen toiminnallisia menetelmiä sekä digitaalisia työvälineitä. Toiminnalliset tuokit toteutettiin Suomussalmen kuntaan saapuneiden kiintiöpakolaislapsiperheiden kanssa.

Työelämän yhteistyötahoilta saadun palautteen mukaan, toteutettu kotoutumista edistävä työ lisäsi kiintiöpakolaislapsiperheiden osallisuuden kokemusta ja hyvinvointia. Toiminnallisten menetelmien avulla kiintiöpakolaiset pääsivät aktiivisen toimijan rooliin suomalaisen lapsiperheen toimintakulttuurin mukaisesti.

Asiasanat: kiintiöpakolainen, kotoutuminen, monikulttuurinen varhaiskasvatus, osallisuus

ABSTRACT

Aho, Sari & Korhonen, Maria & Moilanen, Hanna & Vanhala, Sanna. Enhanced Family Involvement of Quota Refugees in the Early Stages of the Assimilation Process.

Language: Finnish. Pieksämäki, Spring 2017, 42 p., 3 appendices.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree programme in social services, Option in Mental Health and Substance Abuse Work / Early Childhood, Children and Family Work + qualification for an Early Childhood Teacher. Degree: Bachelor of Social Services.

This report "Enhanced Family Involvement of Quota Refugees in the Early Stages of the Assimilation Process" presents a functional thesis carried out in the year 2016.

This report consists of three parts a) an article in DIAKPeda3- publication titled "University of Applied Sciences Students Supporting Refugee Family Assimilation and Enhancing Participation" b) Getting dressed for the Finnish Winter – instructional videos and c) activity moments with quota refugee families with children.

The aim of this thesis was to enhance participation of quota refugees and their families in the early stages of the assimilation process. It was carried out in cooperation with the immigration services of the city of Kajaani and the municipality of Suomussalmi. Functional methods of early childhood education and digital tools were utilized in this thesis. Functional moments were organized with Suomussalmi quota refugee families with children.

According to the feedback from working life partners, the work carried out indeed enhanced the sense of participation and well-being of the quota refugee families with children. With the help of functional methods, quota refugees were able to take the role of an active participant related to the operational culture of Finnish families with children.

Keywords: quota refugee, assimilation, multicultural childhood education, involvement

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 MAAHANMUUTTO JA KOTOUTUMINEN	7
2.1 Maahanmuuttaja, maahanmuuttajataustainen lapsi ja kiintiöpakolainen	7
2.2 Kotouttamisprosessi	8
2.3 Kotoutuminen	9
3 MONIKULTTUURINEN VARHAISKASVATUS	10
3.1 Varhaiskasvatus	10
3.2 Lapsen osallisuus	13
3.3 Musiikki ja taidelähtöisyys varhaiskasvatuksen menetelminä	15
4 OSAJULKAISUJEN PROSESSIKUVAUS, SOVELLETUT MENETELMÄT JA TULOKSET	18
4.1 Artikkelit	18
4.2 Pukeutumisvideot Suomen talveen	20
4.3 Toiminnalliset menetelmät sosionomiopiskelijoiden työvälineinä kotouttamisen tukemisessa	23
5 JOHTOPÄÄTÖKSET, ARVIOINTI JA POHDINTA	26
5.1 Johtopäätökset ja arviointi	26
5.2 Pohdinta	29
LÄHTEET	32
LIITE 1. Artikkelit	37
LIITE 2. Pukeutumisvideot Suomen talveen	37
LIITE 3. Kuvaus varhaiskasvatuksen toiminnallisten menetelmien hyödyntämisestä kiintiöpakolaisten kotouttamisprosessissa	38

1 JOHDANTO

Ihmisellä on aina toive paremmasta elämästä. Sota, nälänhätä, vainot ja ympäristökatastrofit ajavat ihmisiä tälläkin hetkellä pakenemaan kotimaastaan (Tietäväinen 2015). Kainuun kuntien yhteisen kotouttamisohjelman 2014–2017 (Komulainen, Lanki & Neitola 2013) mukaan, Kajaanin maahanmuuttajapalvelujen tehtävänä on turvata Kajaaniin muuttavien kiintiöpakolaisten hyvinvoinnin perusta ja luoda edellytyksiä asiakkaiden sujuvaan arkeen ja kotoutumiseen. Kiintiöpakolaisten kotoutumisprosessissa yhteistyö eri toimijoiden kesken on tärkeää. Pakolaiset tarvitsevat kontakteja kantaväestöön oppiakseen kieltä ja luodakseen sosiaalisia suhteita paikalliseen väestöön. Kotouttamistyössä hyödynnetään usein paikkakunnalla toimivia järjestöjä ja yhdistyksiä. Euroopan pakolaiskriisin huippu näkyi vuosina 2014–2015 myös Suomessa turvapaikanhakijoiden määrän suurena kasvuna. Turvapaikanhakijoiden määrä ylitti paikoin kuntien vastaanotokapasiteetin ja pakolaistulva lisäsi maahanmuuttajapalveluiden työntekijöiden työmäärää.

Opinnäytetyötiimimme toteutti Osallisuus ja ohjaus -opintojakson aikana syksyllä 2015 työelämäprojektin yhteistyössä Kajaanin kaupungin maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Maahanmuuttajapalveluiden pyynnön pohjalta saimme suunnitella alkuvaiheen yhteisöllistä kotouttamistoimintaa kahdelle Kajaaniin saapuneelle kiintiöpakolaislapsiperheelle. Pakolaisohjaajien kanssa käydyn keskustelun pohjalta kävi ilmi, että pakolaisperheiden alkuvaiheen kotouttamisessa tarvittaisiin enemmän käytännön ohjausta suomalaisista palveluista arjessa hyvin selviytymisen tueksi. Tehtävänäme oli edesauttaa kiintiöpakolaisperheiden kotoutumista ohjaamalla heidät toimintaympäristöihin ja lapsiperheiden palveluiden pariin, joissa valtaväestön lapsiperheetkin toimivat. Pedagogisena tavoitteena oli vahvistaa asiakkaiden osallisuutta sekä helpottaa vuorovaikutuksen syntymistä ja vahvistumista maahanmuuttajien ja kajaanilaisten perheiden välillä. Opiskelijoina toimimme aktiivisesti pakolaisohjaajien rinnalla kiintiöpakolaislapsiperheiden kotouttamisen alkuvaiheessa.

Hyvin onnistuneen projektin aikana syntyi idea toiminnallisesta opinnäytetyöstä, jossa hyödynnettäisiin saatua kokemusta kiintiöpakolaislapsiperheiden alkuvaiheen kotoutta-

misprosessista. Toiminnan lähtökohtana ovat olleet erityisesti varhaiskasvatukseen kiintiöpakolaislapset sekä suomalaisen toimintakulttuurin mukaisesti koko pakolaisperhe ja perheen yhdessä toimimisen malli. Opinnäytetyön tavoitteena on tukea kiintiöpakolaislasten ja -perheiden osallisuutta alkuvaiheen kotoutumisessa varhaiskasvatuksen toiminnallisia menetelmiä sekä digitaalisia palveluita hyödyntäen. Toimintatuokioiden suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnämme opinnäytetyötiimimme aikaisemmin hankkimaa koulutusta ja osaamista.

Opinnäytetyöraporttimme on kuvaus kolmen osajulkaisun suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. Osajulkaisut ovat artikkeli: Ammattikorkeakouluopiskelijat tukemassa pakolaisperheiden kotouttamista ja vahvistamassa osallisuutta DIAKpeda 3 -julkaisussa "Osallistavaa oppimista ja kehittämistä", pukeutumisvideot Suomen talveen sekä toiminnallisten tuokioiden toteutus kiintiöpakolaisperheiden kanssa. Opinnäytetyömme on toteutettu vuosien 2015–2016 aikana yhteistyössä Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden, Suomussalmen kunnan sekä Suomussalmen varhaiskasvatuksen ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Suomussalmen yhdistyksen kanssa.

Osajulkaisujen tavoitteena on tuoda näkyväksi, kuinka sosionomiopiskelijat voivat tukea kiintiöpakolaisten kotoutumisprosessia sekä kuntien maahanmuuttajatyötä. Diakin osallistavan kehittämisen pedagogisten periaatteiden mukaan toiminnan tavoitteena on toteuttaa yhteisöllistä toimintamallia, jossa vertaistuen ja kokemusten jakamisen kautta sekä opiskelijat että asiakasperheet oppivat toisiltaan yhteistyötaitoja. Tavoitteena on myös rakentaa yhteisöllisyyttä, jossa asiakasperheet ovat aktiivisessa roolissa. Yhteisöllisyyden tarkoituksena on voimaannuttaa asiakasperheitä ja luoda heille turvaa uudessa elämäntilanteessa.

2 MAAHANMUUTTO JA KOTOAUTUMINEN

2.1 Maahanmuuttaja, maahanmuuttajataustainen lapsi ja kiintiöpakolainen

Maahanmuuttoon liittyvät termit menevät helposti arkikielessä sekaisin. *Maahanmuuttaja*-termiä käytetään tilastoissa ja tutkimuksissa ulkomaalaisesta ihmisestä, joka asettuu asumaan kotimaansa ulkopuolelle muuten kuin tilapäisesti. *Siirtolaisella* tarkoitetaan useimmiten työperäisen maahanmuuton kautta tullutta henkilöä. *Turvapaikanhakija* on henkilö, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. *Pakolainen* on henkilö, joka on a) saanut turvapaikan b) saanut oleskeluluvan kiintiöpakolaisena tai c) saanut oleskeluluvan perheen yhdistämisen perusteella. Perheen yhdistämisellä tarkoitetaan sitä, että Suomessa oleskeluluvan saanut henkilö hakee perheelleen luvan tulla Suomeen. (Martikainen & Tiilikainen 2007,18; Putkonen 2008, 24; Suomen pakolaisapu i.a.)

Maahanmuuttajataustaisella lapsella tarkoitetaan lasta, jonka ensikieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi, saame, romani tai viittomakieli tai joka käyttää muuta kuin näitä kieliä perheessään ja jonka vanhemmat tai huoltajat tai toinen heistä on maahanmuuttaja. Lapset voivat olla joko Suomeen muuttaneita tai Suomessa syntyneitä lapsia, joiden vanhemmat tai isovanhemmat ovat maahanmuuttajia. Maahanmuuttajalla tarkoitetaan kaikkia tiettyyn maahan muuttaneita henkilöitä: siirtolaiset, paluumuuttajat, pakolaiset ja turvapaikanhakijat. (Kivijärvi 2016, 249.)

Kiintiöpakolainen on henkilö, jolla on Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestö UNHCR:n myöntämä pakolaisen asema ja jolle on myönnetty maahantulolupa valtion määrittelemän vuosittaisen pakolaiskiintiön puitteissa. Kiintiöpakolaiset saapuvat usein pakolaisleireiltä, mutta entistä useammin myös kaupungeista. (Putkonen 2008, 24; Suomen pakolaisapu i.a; Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos 2016 b.) Suomen kiintiöpakolais määrä päätetään vuosittain valtion eduskunnan talousarvion hyväksymisen yhteydessä. Suomeen saapuvien kiintiöpakolaisten määrä on ollut vuodesta 2001 alkaen 750 henkilöä vuodessa. Mahdollisista lisäkiintiöistä päättää eduskunta, esimerkiksi vuosina 2014 ja 2015 Syyrian vaikean tilanteen vuoksi pakolaiskiintiötä nostettiin ja kiintiöpakolaisia otettiin 1 050. Pakolaiset sijoitetaan kuntiin Maahanmuuttoviraston ja ELY-

keskusten yhteistyönä. Kiintiöön valittujen ihmisten matkan Suomeen järjestää kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM Maahanmuuttoviraston pyynnöstä. Sen jälkeen kunnat vastaanottavat pakolaiset ja elämä Suomessa voi alkaa. (Maahanmuuttovirasto 2016.)

Kainuun maakunnan väkiluku oli vuoden 2015 lopussa 75 324 asukasta (Tilastokeskus 2016 a). Maahanmuutto keskittyy maakunnassa Kajaaniin, jossa asuu yli 60 % Kainuun alueen maahanmuuttajista. Humanitaarinen muutto alueelle on suuntautunut aikaisemmin ainoastaan Kajaaniin. Kajaanissa on toiminut vastaanottokeskus vuodesta 1999, jota hallinnoi Kajaanin kaupunki. Suurin osa maahanmuuttajista saapuu Venäjän lähi-alueilta. Kainuussa viisi suurinta vieraskielistä ryhmää ovat venäjän-, kurdin-, viron-, somalin- ja arabiankieliset. (Työ- ja elinkeinoministeriö i.a. a)

Suomussalmen kunnassa on 8336 asukasta, joista ulkomaalaistaustaisia oli vuonna 2015 169 henkilöä. Suomussalmen kunnanvaltuusto teki päätöksen joulukuussa 2015, jonka mukaan kunta tekee ELY- keskuksen kanssa sopimuksen pakolaisten vastaanottamisesta kuntaan sekä sopimuksen kotoutumisen edistämisestä. Suomussalmen kunta sitoutuu vastaanottamaan vuonna 2016 noin 25 pakolaista. Ensimmäiset kiintiöpakolaiset saapuivat Suomussalmelle syksyn 2016 aikana. (Suomussalmen kunta 2016, 18; Tilastokeskus 2016 b; Työ- ja elinkeinoministeriö i.a. a.)

2.2 Kotouttamisprosessi

Laki kotoutumisen edistämisestä määrittää maahanmuuttajan kotoutumista edistävät toimenpiteet sekä kunnan ja valtion väliset vastuut (THL 2016 a). Lain tarkoituksena on edistää ja tukea kotoutumista sekä maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan aktiivisesti. Lain pyrkimyksenä on myös edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010, 1 §.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010 § 32) määrittelee, että kunnan tai useamman kunnan on laadittava yhdessä kotouttamisohjelma. Kotouttamisohjelman tarkoituksena on kotoutumisen edistäminen ja monialainen yhteistyö. Kunta vastaa kotouttamisohjelman tekemisestä yhteistyössä ELY-keskuksen, TE-toimiston, Kansaneläkelaitok-

sen ja muiden viranomaisten kanssa. Kotouttamisohjelman tekoon voivat osallistua myös paikalliset maahanmuuttaja-, kansalais-, työnantaja- ja työntekijäjärjestöt sekä uskonnolliset yhteisöt. Kunnan kotouttamisohjelman sisällön yksi tärkeä osa-alue voi olla suunnitelma lasten ja nuorten kotoutumisesta sekä sosiaalisen vahvistamisen edistämistä. (Työ- ja elinkeinoministeriö i.a. b.)

Kainuun kuntien yhteisen kotouttamisohjelman 2014–2017 tavoitteena on eri viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden tekemän maahanmuuttajien kotouttamista edistävän työn näkyväksi tekeminen Kainuussa sekä toimivien käytäntöjen luominen yhteistyöhön. Kolmas sektori on tärkeä maahanmuuttotyön ruohonjuuritason toimija ja sen toimintamahdollisuuksia halutaan tukea. Kainuussa kolmas sektori koostuu paikallisista kansalaislähtöisistä ja moniarvoisista kansalaisjärjestöistä. Maahanmuuttajien yhdistykset, kuten Kajaanissa toimiva Etnika-Kainuu ry, edistävät maahanmuuttajan oman kulttuurin ja kielen säilymistä. Niiden vahvuutena on sosiaalinen yhdessäolon mahdollistaminen ja maahanmuuttajaperheiden arjen tukeminen. (Komulainen ym. 2013, 3, 13, 19–20.)

Maahanmuuttajan työ- ja opiskeluvälmiudet sekä kotoutumista edistävien palveluiden ja toimenpiteiden tarve kartoitetaan alkukartoituksella. Tavoitteena on ohjata maahanmuuttaja palveluiden ja toimenpiteiden kautta suomalaisen yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi. Tehokkaasta alkuvaiheen kotouttamisesta hyötyvät sekä maahanmuuttaja että vastaanottava yhteiskunta, koska maahanmuuttajalla on maahanmuuton alkuvaiheessa suurin motivaatio kielen oppimiseen, opiskeluun ja työllistymiseen. Alkuhaastattelu tehdään maahanmuuttajan omalla äidinkielellä. Kotoutumisen alkuvaiheessa maahanmuuttajan pääsyä yhteiskunnan yhdenvertaiseksi jäseneksi tuetaan kotoutumissuunnitelman avulla. Kotoutumissuunnitelma tehdään yhdessä työ- ja elinkeinotoimiston, tai kunnan viranomaisen kanssa ja siinä sovitaan palveluista, joita tarvitaan kotoutumisen ja työllistymisen tukena. (Työ- ja elinkeinoministeriö i.a. c.)

2.3 Kotoutuminen

Kotoutuminen on prosessi, jonka tavoitteena on, että maahanmuuttaja kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Tarkoitus on, että maahanmuuttaja omaksuu uudessa

kotimaassa tarvittavia tietoja ja taitoja, jotta hänellä on mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti yhteiskuntaan ja työllistyä. (THL 2016 a.)

Maahanmuuttajataustaisen lapsen kotoutuminen alkaa usein päivähoitossa, jossa lapsen kuuluminen lapsiryhmään auttaa häntä tutustumaan oman asuinympäristönsä kaveripiiriin, mahdollistaa harrastuksiin osallistumisen ja helpottaa kouluun siirtymistä. Maahanmuuttajataustainen lapsi saa harjoitella vertaisryhmässä sosiaalisia taitoja, oppimiseen liittyviä asioita ja suomen kieltä. (Kivijärvi 2016, 250–251.) Kunnissa tarjottavat palvelut linjataan varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmiin. Maahanmuuttajalapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukeminen sekä kotoutuminen uuteen kasvu- ja elinympäristöön edellyttää yhteistyötä perheen ja eri viranomaisten kanssa. Varhaiskasvatuksen tärkeä tavoite on tukea lapsen suomen kielen oppimista. (Komulainen ym. 2013, 14.)

Kainuun kuntien yhteisessä kotouttamisohjelmassa 2014–2017 maahanmuuttotyön varhaiskasvatuksen tavoitteena on rakentaa eheä kasvatuksellinen jatkumo varhaiskasvatuksesta esi- ja perusopetukseen sekä taata riittävä yhdenvertaisuus lasten välillä. Tavoitteena on myös kodin kanssa tehtävän yhteistyön sekä huoltajien osallisuuden lisääminen sekä päiväkotihenkilöstön monikulttuurisuuden lisääminen. Kajaanissa maahanmuuttajien varhaiskasvatusta koordinoi maahanmuuttajatyön koordinaattori. (Komulainen ym. 2013, 14.)

3 MONIKULTTUURINEN VARHAISKASVATUS

3.1 Varhaiskasvatus

Kulttuurivähemmistöön kuuluville lapsille tulee mahdollistaa kasvu monikulttuurisessa yhteiskunnassa oman kulttuuriipiirinsä ja suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi. Varhaiskasvatus järjestetään niin, että lapsi kuuluu lapsiryhmään ja hänen sosiaalisia kontaktejaan tuetaan ryhmässä. Suomalainen varhaiskasvatus perustuu yleisiin varhaiskasvatuksen tavoitteisiin ja lapsen kulttuurisen taustan ja äidinkielen huomioon ottamiseen. Läh-

tökohtana suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on tyttöjen ja poikien tasa-arvo. Erilaisien perheiden lasten tarpeiden ja vanhempien kasvatukselle asettamien tavoitteiden tasavertainen ja vastavuoroinen käsittely yhdessä vanhempien ja henkilöstön kesken edellyttää henkilöstöltä hyvää kulttuurista ymmärtämystä. Maahanmuuttajataustaisten lasten suomen tai ruotsin kielen omaksumista edistetään, mutta samalla vanhemmille kerrotaan lapsen oman äidinkielen kehittämisen merkityksestä ja keinoista. Varhaiskasvatuksessa lasta rohkaistaan oman äidinkielen käyttämisessä, mutta vastuu oman kielen säilyttämisestä ja kehittamisestä on ensisijaisesti perheillä. Tämän avulla luodaan pohjaa toiminnalliselle kaksikielisyydelle. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes 2005, 39, 41.)

Varhaiskasvatuksen tulee tukea lapsen kaksikielisen ja -kulttuurisen identiteetin kehittymistä ja säilymistä. Oman äidinkielen ylläpitäminen edistää kotoutumista, vahvistaa kulttuuri-identiteettiä ja lapsen persoonallisuuden kehittymistä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suomi toisena kielenä -opetus, jossa hyödynnetään henkilökunnan olemassa olevaa osaamista ja varhaiskasvatuksen toimintatapoja. Olennaisena osana opetuksen järjestämisessä on lapsen kehityksen havainnointi ja dokumentointi, sillä niiden avulla tiedetään millaista ohjausta ja tukea lapsi tarvitsee. Varhaiskasvattajan tulisi huomata, milloin lapsen kielen kehittyminen ei etene ilman erityistä tukea. Riskitekijöitä, jotka vaikuttavat kielen kehittymiseen voivat olla tarkkaavaisuuspulmat, kuulomuistin heikkous ja kielellisen tietoisuuden ongelmat. (Kivijärvi 2016, 255, 258–259.)

Eri kulttuurista tulevan perheen kanssa tulee käyttää aina tulkkia, mikäli yhteistä kieltä ei ole. Tulkin käyttö on sekä perheen että viranomaisen oikeus ja viranomaisen velvollisuus. Lapset oppivat yleensä nopeammin suomen kielen kuin vanhempansa, mutta lasta ei saa käyttää tulkkina, sillä se vääristää perheen valtasuhteita, rasittaa lasta ja voi haitata myös hänen koulunkäyntiään. On tärkeää tiedottaa ja keskustella vanhempien kanssa suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista ja periaatteista sekä huomioida lapsen ja perheen kulttuuriset erityispiirteet. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen sosiaalisia suhteita, suomalaiseen kulttuuriin tutustumista ja opettaa lapselle suomen kieltä. (Kivijärvi 2016, 249, 251.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa suomalaisen varhaiskasvatuksen yhtenä lähtökohtana on lapsen oikeuksien sopimus ja sen periaatteet. Varhaiskasvatuksessa lapsi

tulee kohdata niin, että hän kokee olevansa tasa-arvoinen riippumatta sukupuolestaan, kulttuurisesta tai sosiaalisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään. (Eerola-Pennanen 2016, 236.) Maahanmuuttajataustaisen lapsen varhaiskasvatuksen perusta ovat laadukas varhaiskasvatus ja pedagogisen työn arviointi. Varhaiskasvatuksen laatu perustuu työntekijöiden hyvään kasvatusosaamiseen eli kykyyn nähdä tavoitteet, sisällöt ja menetelmät, jotka auttavat lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Työntekijöiden tulee pyrkiä arvioimaan kriittisesti omia työtapojaan ja muuttamaan niitä tarvittaessa. (Kivijärvi 2016, 252.)

Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön 1.8.2017. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista on ohjannut erityisesti varhaiskasvatuslaki. Uudistuksen lähtökohtana ovat muutokset lasten kasvu- sekä toimintaympäristöissä. Kolmitasoinen suunnitelma koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten henkilökohtaisista varhaiskasvatussuunnitelmista. (Opetushallitus 2016, 8.)

Eräänä perustavana ajatuksena varhaiskasvatussuunnitelman perusteita laadittaessa on ollut oppimiskäsitys, joka näkee lapsen aktiivisena toimijana ja vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Lapsia kannustetaan ja rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Tässä prosessissa henkilöstö toimii mallina lapsille kohtaamaan erilaiset ihmiset, kielelliset, kulttuuriset sekä katsomukselliset moninaisuudet myönteisessä valossa. Lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Lapsen tiedot, taidot, toiminta, tunteet, havainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät oppimisprosessissa. Oppimista tapahtuu leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuen. (Opetushallitus 2016, 23.) Varhaiskasvatus, jota toteutetaan päivähoitossa, on moniammatillista tiimityötä, johon jokainen ammattiryhmä tuo omaa asiantuntemustaan ja osaamistaan, joten näin ollen erilaisten koulutusten kautta hankittua osaamista tulisikin hyödyntää päivähoitossa. Lastentarhanopettajien osaamisessa tähdennetään pedagogista osaamista, oppimisen tukemista ja opetussuunnitelmaosaamista. Sosionomeilla osaaminen painottuu sosiaalipedagogiseen osaamiseen sekä lapsen kokonaisvaltaiseen tavoitteelliseen tukemiseen ja ohjaukseen arjessa, kehityksen eri vaiheissa ja erilaisissa elämäntilanteissa. Tastin (2005) mukaan sosionomin ammatillinen asiantuntijuus varhaiskasvatuksessa on kasvun tukemista ja ohjaamista taitoihin sekä tieto varhaiskasvatuksen tavoitteista, menetelmis-

tä ja sisältöalueista. Tämä näkyy erityisesti vanhempien ja perheiden kohtaamisen, ohjaamisen ja tukemisen taitoina, joissa korostuvat perhetyön, lastensuojelun ja erityiskasvatuksen osaaminen. Sosionomilla on myös laaja sosiaalipalvelujärjestelmän tuntemus ja palveluohjauksen osaaminen. Sosionomin erityisosaamista on tiimi- ja verkostotyön sekä moniammatillisen yhteistyön osaaminen. (Happo 2008, 99, 104.)

3.2 Lapsen osallisuus

Esiopetuksen uudet perusteet sekä uusi varhaiskasvatustalaki korostavat lapsen osallisuutta. Vuodelta 1973 oleva päivähoitolaki uudistui ja nimi muuttui varhaiskasvatustalaksi, jonka ensimmäinen vaihe tuli voimaan 1.8.2015. Varhaiskasvatustalain tavoitteena on toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön pohjautuvaa pedagogista toimintaa mahdollistaen positiiviset oppimiskokemukset. Tavoitteena on myös antaa kaikille lapsille yhdenvertainen mahdollisuus varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa kulttuuriperinteitä sekä jokaisen kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Lisäksi lain tarkoituksena on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen varhaiskasvatusta on lapsen mielipide ja toiveet selvitettävä huomioiden hänen ikänsä ja kehityksensä. (Laki lasten päivähoitolaista annetun lain muuttamisesta 580/2015, 2a, 7a§.) Lapsen osallisuudessa keskeisiä käsitteitä ovat kuulluksi tuleminen, omassa yhteisössään vaikuttaminen ja tunne sekä tietoisuus omasta osallisuudesta. Muita osallisuuteen liittyviä määrittelyjä ovat vastuun ottaminen, tasa-arvoisuus, demokraattisuus, toisten erilaisuuden hyväksyminen, avun saaminen osallisuuden mahdollistamiseksi sekä osallisuus, joka perustuu vapaaehtoisuuteen. (Turja 2011, 29.)

Osallisuus liittyy kaikkeen lasten toimintaan ja se voidaan jakaa varhaiskasvatuksessa esimerkiksi seuraaviin alakäsitteisiin: Lapsen osallisuus arjessa, jossa lapsi nähdään toimijana päiväkodin arjessa, rutiineissa ja perustoiminnoissa. Osallisuus sosiaalisissa suhteissa ja ryhmätoiminnassa kohdentuu vuorovaikutukseen ja yhteiseen toimintaan ryhmässä, jossa kaikilla osallistujilla, niin kasvattajilla kuin lapsillakin on tasa-arvo. Osallisuus kokemuksena kuvaa jokaisen lapsen henkilökohtaisia kokemuksia osallisuudesta päiväkodissa. (Leinonen 2014, 18.)

Shier (2001) tarkastelee osallisuuden kehittymistä tasomallin mukaan. Shierin mallissa osallisuutta tarkastellaan aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen sekä lapsen toimintamahdollisuuksien kautta. Mallin ensimmäisellä tasolla lapset tulevat kuulluiksi ja varhaiskasvatustilanteiden lasten kohdalla kyse on myös nähdyksi ja kohdatuksi tulemisesta. Tällä tasolla tärkeitä ammatillisia valmiuksia ovat kasvattajan havainnointitaidot ja kyky lukea kokonaisvaltaisesti lapsen ilmaisua. Toisella tasolla on keskeistä lasten tukeminen omien mielipiteiden ja näkemysten ilmaisemiseen. Kasvattaja pyrkii mahdollistamaan lapsen luottamuksen syntymistä sekä luomaan vuorovaikutustilanteita, joissa lapsi kokee tulewansa kuulluksi ja nähdyksi. Kolmannella tasolla kasvattaja rakentaa omia suunnitelmiaan toiminnasta lapsilta saatujen näkemysten ja aloitteiden mukaan. Hän myös antaa palautetta ja perusteluita lapsille, miksi tietty toiminta voidaan toteuttaa lapsen toiveiden pohjalta ja miksei kaikkia toiveita voida toteuttaa. Neljännellä tasolla merkityksellistä on yhteistoiminta, jossa lapset osallistuvat aikuisen kanssa suunnitteluun ja päätöksentekoon. Päätöksenteko on taito, joka mahdollistaa omien resurssien ja taitojen harjoittamista. Viidennellä tasolla lapset jakavat aikuisten kanssa valtaa päätöksenteossa. Mallin kaikilla tasoilla aikuisilla säilyy vastuu lapsista. (Leinonen, Venninen & Ojala 2011, 85.)

Filosofian maisteri Päivi Virkin (2015) väitöstudkimuksessa käsitellään lasten toimijuutta ja osallisuutta lasten ja heidän ympäristönsä keskinäisen vuorovaikutuksen kautta. Toimijuus liittyy sekä yksilön ja yhteisön kykyyn toimia, että myös itse toimintaan. Päiväkodin varhaiskasvatustoiminta on aina kasvatuksellista ja näin ollen tavoitteellista. Lasten osallisuus voidaan asettaa kasvatukselliseksi päämääräksi, joka toteutuu lasten aktiivisessa toimijuudessa. Väitöstudkimuksen mukaan lasten toimijuus ja osallisuus päiväkodissa ovat erilaisia riippuen oppimis- ja toimintaympäristön laadusta ja rakenteista. Osallisuus on lasten näkökulmasta mentaalista kiinnittymistä toimintaan ja osaksi kokonaisuutta tai sen osaa. Kasvattajat mahdollistavat lasten osallisuutta osallistamalla heitä lapsikeskeisessä kasvatuksessa. Siisiäisen (2010) mukaan lasten osallisuus voi ilmetä eri tavalla eri toimintamuodoissa eli varhaiskasvatuksen menetelmissä. (Virkki 2015, 11, 134.)

Jonna Kangas (2016) kertoo väitöstudkimuksessaan, että lasten osallisuus on varhaislapsuudessa dynaaminen ja jatkuva prosessi, jossa kasvattajilla on tärkeä rooli osallisuuden tuntemisessa heidän jokapäiväisessä työssään. Tämä edellyttää, että opettajat tunnistavat

haasteet ja osaavat kehittää pedagogisia käytäntöjään, jotta lasta rajoittavat haasteet voidaan voittaa. Esimerkiksi tiukat, päivittäiset aikataulut tai henkilökunnan ajanpuute palaverien ja kokouksien pitämiseen voivat estää käytäntöjen kehittymisen. Ajanpuute luo kiireen tunnetta henkilökunnassa ja voi johtaa sekaviin työkäytäntöihin. Tutkimuksen mukaan lapsen osallisuuteen vaikuttaa merkittävästi päivähoiton ilmapiiri. Positiivinen ja kannustava ilmapiiri tukee lasta osallisuuden kokemuksessa, mikä puolestaan tuottaa positiivisia oppimiskokemuksia ja tukee lapsen osaamista. Kasvattajan asenne lasta kohtaan ja hänen aktiivinen oppimisensa on tärkeä lasta tukeva tekijä. Lasten ikäryhmiä verratessa selvisi, että lapsen kasvettua vanhemmaksi, hänellä on enemmän vaikutusmahdollisuuksia ympäristöönsä ja mahdollisuus käyttää itse valitsemiaan leluja ja välineitä. Suurimmalla osalla lapsista, jotka käyttivät ympäristöä luovasti, kuten taiteen tai liikunnan kautta oli ympäristöön vaikutusmahdollisuutta. (Kangas 2016, 42, 56.)

3.3 Musiikki ja taidelähtöisyys varhaiskasvatuksen menetelminä

Varhaiskasvatussuunnitelman (2016) perusteissa lasten kuvallisen ja musiikillisen ilmaisun tavoitteellinen tukeminen on yksi varhaiskasvatuksen tehtävä. Lasten sosiaaliset taidot ja oppimistaidot, maailmankuva sekä myönteinen minäkuva vahvistuvat taiteellisen kokemisen ja taiteellisen ilmaisemisen kautta. Lasten eettinen ajattelu kehittyy, kun lapset harjoittelevat erilaisia ilmaisun taitoja. Lasten osallisuus, vaikuttaminen ja monilukutaito vahvistuvat lasten tutustuessa taiteeseen, kulttuuriperintöön ja ilmaisun eri muotoihin. (Opetushallitus 2016, 42.) Varhaiskasvatuksessa huomion keskipisteessä on lapsille ominainen toiminnan tapa, leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen ja tutkiminen. (Helsingin kaupunki i.a.) Nämä tulee ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa. Lapsi nähdään aktiivisena toimijana ja subjektina ja se luo pohjan toiminnallista menetelmää valittaessa. (Lipponen, Kumpulainen & Hilppö 2013, 173.)

Päivi Virkin (2015) väitöstutkimuksessa varhaiskasvatuksen menetelmiä kutsutaan toimintamuodoiksi. Toimintamuotojen kautta tulee näkyviin lapsen osallisuus ja toimijuus sekä lapsen mahdollisuudet merkitykselliseen ja mielekkääseen toimintaan. Leikki on sekä kasvattajien että lasten kokemusten perusteella päiväkodin toiminnoista lapsia tyydyttävin. Leikki on määritelty lapselle ominaiseksi tavaksi toimia varhaiskasvatussuun-

nitelmassa (2005) Vygotskin ajatteluun perustuen. Leikki on lapsen kehityksen lähde ja johtava toiminnan muoto. Lapset kokevat leikin etuina viihtymisen sekä mielihyvän tunteen ja liittävät leikkiin vaihtoehtoja ja valinnan mahdollisuuksia. Kasvattajat kokevat leikin etuina lasten sosiaalisten taitojen kehittymisen ja lasten keskinäisen vuorovaikutuksen. Leikki on määritelty menetelmäksi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2010. (Virkki 2015, 40, 126.)

Opinnäytetyössämme toiminnallisiksi työtavoiksi on valittu leikkiminen, musiikki ja muu taiteellinen kokeminen. Toiminnalliset menetelmät ovat oppimisen välineitä, jotka perustuvat lapsen omaan toimintaan ja tekemiseen. Oppimisen aktivointi, kokemuksellisuus, ryhmän hyödyntäminen, vuorovaikutteisuus sekä mielikuvituksen ja luovuuden käyttö ovat toiminnallisten menetelmien periaatteita. Useissa toiminnallisissa menetelmissä on myös leikinomaisia piirteitä. (Peda 2011, 1.)

Taiteellinen ilmaisu on luontainen tapa lapselle tutustua ympäröivään maailmaan ja toteuttaa itseään. Taidekasvatus nähdään merkityksellisenä keinona rakentaa lapsen suhdetta todellisuuteen. Sen olennaisena osana on henkilökohtainen moniaistinen kokemus ja henkilökohtaisen tulkinnan mahdollisuus. (Ruokonen & Rusanen 2009, 14.) Taiteellinen toiminta tarjoaa lapselle mahdollisuuksia vuorovaikutukselle, joka perustuu lapsen tapaan olla suhteessa ympäristöönsä ja muihin ihmisiin. Taiteellisen toiminnan kautta lapsi voi ilmaista omaa sisäistä maailmaansa ja jakaa kokemuksia toisten kanssa. Kun lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti taiteen keinoin ja niin, että aikuinen ottaa ilmaisut vastaan, syntyy vuorovaikutusta, jonka lapsi määrittää. Lapsesta on hauska oppia sekoittamaan värejä ja maalaamaan vesiväreillä, mutta taiteellisen toiminnan kannalta on merkityksellistä, että hän voi myös ilmaista merkityksiä ja pohtia asioita maalatessaan. (Pääjoki 2016, 113, 122.)

Rusasen (2009) mukaan työskentelyprosessiin tarvitaan varhaiskasvattajan ohjausta rauhallisen oppimisympäristön luomiseen ja työskentelyn organisoimiseen sekä vastuullista asennoitumista. Varhaiskasvattajan tehtävänä on luoda ilmapiiri ja oppimisympäristö rauhoittavaksi, jotta lapsella on mahdollisuus keskittyä ja sitoutua prosessiin. Varhaiskasvattajan organisointikykyä tarvitaan lapsen työskentelyn sekä välineiden ja materiaalin käytön ohjaamiseen. Varhaiskasvattajan tehtävä on suunnittelun ja ohjauksen avulla lapsen innostaminen taiteelliseen ilmaisuun. Varhaiskasvattajan tulee myös itse

tiedostaa toimintaprosessi ja ne ongelmat, mitkä lapsen tulee ratkaista omassa työskentelyssään. Kuvallinen työskentely antaa lapselle mahdollisuuksia silmän ja käden koordinaation, sekä aistien harjoitteluun tukien hieno- ja karkeamotorisia taitoja. Kun lapsella on työvälineenä käsi, lapsen tulee tunnistaa sormiensa ja koko käden liikeradat voidakseen työskennellä esimerkiksi saven, liiman tai saksien kanssa. (Ruokonen & Rusanen 2009, 13; Rusanen 2009, 53.)

Lapsi saa mahdollisuuden musiikillisiin onnistumisiin ja elämyksiin sekä oppimisen kokemuksiin varhaiskasvatuksessa musiikkikasvatuksen kautta. Musiikkikasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kehitystä ja edistää hänen oppimistaan. Musiikkikokemuksiin liitettyjen leikkien ja keksimisen kautta lapsen musiikillinen ajattelu kehittyy. Musiikilliset toimintamuodot auttavat lasta hieno- ja karkeamotorisissa harjoituksissa. Lapsen kuuntelutaitoa, rytmittäjua ja liikkeiden koordinaatiota voi kehittää musiikkiliikunnan ja rytmikkaharjoitusten avulla. Musiikkiliikunnassa tarvitaan paljon liikkumatilaa ja siinä voidaan hyödyntää erilaisia välineitä kuten palloja, vanteita, naruja, huiveja, hernepusseja ja kankaita. (Ruokonen 2009, 22–26.)

Musiikilla ja musiikin harrastamisella tiedetään olevan yhteyttä oppimiseen. Musiikin luoma tunnelma voi vaikuttaa oppijan mielialaan ja oppimistilanteessa saada aikaan ns. virtausilmion (engl. Flow) syntymisen. Mikäli tällainen syntyy, oppiminen siirtyy uudelle tasolle ja tehostuu, oppimisnopeus kasvaa ja opittavan aineksen vaikutustasoa voidaan kasvattaa. Musiikkia harrastavilla henkilöillä voidaan havaita monia aivojen rakenteen ja toiminnan muutoksia, jotka liittyvät musiikkiharrastukseen. Musiikkia lapsesta asti harrastaneella ihmisellä on aivojen muovautuvuuden puolesta paremmat mahdollisuudet oppia uusia taitoja, jotka edellyttävät mm. kuulotiedon käsittelyä ja äänen ja motorisen toiminnan yhdistämistä. Tällaisia toimintoja ovat esimerkiksi vieraan kielen kuullun ymmärtäminen ja rytmittäjua vaativa liikkuminen kuten tanssi tai jalkapallo. Musiikin harrastamisella on merkitystä myös vieraiden kielten opiskelun ja oppimisen kannalta. Se vaikuttaa vieraan kielen äänteiden ja sanojen erottamiseen sekä oman lausumisen oikeellisuuden arviointiin, mutta ei vieraskielisten sanojen tai kieliopin ymmärtämiseen. (Huotilainen 2009, 41–42, 46.)

4 OSAJULKAISUJEN PROSESSIKUVAUS, SOVELLETUT MENETELMÄT JA TULOKSET

4.1 Artikkeli

Kevättalvella 2016 saimme pyynnön Diakonia-ammattikorkeakoulun opettajilta kirjoittaa artikkelin tekemästämme työelämäyhteistyöstä Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Artikkelissa kuvattiin syksyllä 2015 Osallisuus ja ohjaus -opintokokonaisuuteen liittyvä toiminnallinen prosessi, jonka opinnäytetyötiimimme toteutti kahden Kajaaniin juuri saapuneen sudanilaisen kiintiöpakolaisperheen kanssa. Artikkeliksi ”Ammattikorkeakouluopiskelijat tukemassa pakolaisperheiden kotouttamista ja vahvistamisessa osallisuutta” (liite 1) kirjoitettiin yhteistyönä Diakin opettajien kanssa. Artikkeliksi julkaistiin Raili Gothónin, Anna Liisa Karjalaisen, Paula Koistisen ja Marjo Kolkan (2016) toimittamassa DIAKpeda3 -julkaisussa ”Osallistavaa oppimista ja kehittämistä”.

Artikkelissa kuvataan toteuttamiemme toiminnallisia tuokioita maahanmuuttajaperheille kotouttamisen edistämiseksi. Toiminnan perustana oli kehittävä työote, jossa opiskelijat hyödynsivät aikaisempaa ammatillista osaamistaan. Toiminnan pedagogisena tavoitteena oli asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen sekä vuorovaikutuksen helpottuminen maahanmuuttajien ja kajaanilaisten perheiden välillä. Diakin osallistavan kehittämisen pedagogisten periaatteiden mukaan toiminnan tavoitteena oli toteuttaa yhteisöllistä toimintamallia, jossa vertaistuen ja kokemusten jakamisen kautta sekä opiskelijat että asiakasperheet oppisivat toisiltaan yhteistyötaitoja. Tavoitteena oli myös rakentaa yhteisöllisyyttä, jossa asiakasperheet olivat aktiivisessa roolissa ja sen kautta voimaannuttivat heitä ja luoda turvaa uudessa elämäntilanteessa.

Keskustelu työelämän ja opetuksen välisen yhteistyön kehittämistä on ollut ajankohtainen puheenaihe ammattikorkeakoulukentällä. Valtiovallan toiveena on ollut kehittää laadukkaampaa, kansainvälisempää ja profiloituneempaa toimintaa työelämän ja ammattikorkeakoulujen välillä. Opiskelijoiden yhteistyö maahanmuuttajapalveluiden kanssa toimi tästä hyvänä esimerkkinä. Artikkelin tarkoituksena oli kuvata uudenlaista toimintamallia, jossa opiskelijat toimivat yhteistyössä pakolaisohjaajien kanssa kotouttamisen alkuvaiheessa. Artikkelin tavoitteena on tuoda näkyville yhteistyö Diakin ja työ-

elämätahojen välillä. Artikkelin kohderyhmänä ovat ammattikorkeakouluopiskelijat ja sosiaalialan ammattilaiset.

Artikkeli on yleensä melko lyhyt ja näin ollen pääjakson on oltava tiivistä, moneen kertaan punnittua tekstiä. Kieliasuun ja kielen tarkkuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Hyvin kirjoitetun artikkelin työstäminen vaatii harjoitusta, koska artikkelia voi joutua kirjoittamaan useita kertoja parempaan lopputulokseen pääsemiseksi. Artikkelin julkaisukanavaa haettaessa tulee selvittää, julkaiseeko aiottu julkaisu tarkoitettujen tyyppisiä artikkeleita. Mikäli se julkaisee, teksti on järkevää muokata julkaisun mallin mukaiseksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 269–273.) Tekstiä muokattiin eri julkaisujen tarpeen pohjalta useita kertoja ja julkaisukanavan vaihtuessa jouduimme myös muuttamaan tekstiä pedagogisempaan suuntaan. Artikkelin tekstiä sekä kieliasua tarkistettiin useaan kertaan niin opiskelijoiden kuin opettajien toimesta. Artikkelin kirjoittamisessa yllätti prosessin pitkäkestoisuus ja pikkutarkkuus.

Kirjoitusprosessia, jossa on useampi kuin yksi kirjoittaja kuvataan yhdessä kirjoittamiseksi. Yksin tai yhdessä kirjoittaminen on paitsi tekstin tuottamista myös ajattelu- ja neuvotteluprosessi, jonka tavoitteena on valmis teksti, jota kaikki voivat kutsua omakseen. Työelämässä ovat yleistyneet erilaiset projektit ja hankkeet, jotka vaativat yhdessä kirjoittamisen taitoja. Eri alojen opiskelijat ja asiantuntijat voivat tuottaa yhteistyössä moniammatillista tietoa, jossa vastuu jaetaan useamman kirjoittajan kesken. (Alavaikko, Hovila & Karjalainen 2016.) Artikkelin kirjoittamisprosessi oli vuoropuhelua opiskelijoiden ja opettajien välillä ja se toimi samalla myös uudenlaisena oppimisen välineenä. Meille opiskelijoille artikkelin kirjoittaminen oli uusi tapa reflektoida omaa ammatillista oppimista ja osaamista. Hyödynsimme artikkelissa ajankohtaista tutkimustietoa sekä puheenaiheita. Haasteena kirjoittamisessa oli erilaisten kirjoitustyyliemme yhteensovittaminen sekä opettajilta saatuun palautteeseen nopeasti reagoiminen. Kirjoittamisprosessin myötä saimme arvokkaan kokemuksen vaikuttamismahdollisuuksista eri toimijoiden kanssa sekä kanavan jakaa tietoa kiintiöpakolaisten kotouttamisen monimuotoisuudesta.

4.2 Pukeutumisvideot Suomen talveen

E-osaamisen opintojaksolla jatkoimme syventymistä ammatillisiin vuorovaikutus- ja ohjaustaitoihin sähköisiä toimintaympäristöjä hyödyntäen. Syksyllä 2015 Osallisuus ja ohjaus -opintokokonaisuuteen liittyi työelämän yhteistyö Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden kanssa, jolloin havaitsimme selkeän tarpeen kiintiöpakolaisten kotoutumisen alkuvaiheen pukeutumisneuvonnalle, erityisesti lasten pukeutumiseen. Aluksi suunnitelimme tekemämme pukeutumisvideot Suomen neljään vuodenaikaan. Päädyimme kuitenkin rajaamaan pukeutumisvideot talveen (liite 2), sillä se on haasteellisin vuodenaika Suomessa pukeutumisen kannalta. Pakolaisperheiden omalle kulttuurille on usein vierasta vuodenaikojen lämpötilojen voimakas vaihtelu sekä suomalaiseseen kulttuuriin liittyvä lasten runsas, päivittäinen ulkoilu säästä huolimatta.

Henkilöille, joille palvelut ovat maantieteellisesti tai muiden seikkojen vuoksi vaikeasti saavutettavissa, on esitetty tietoteknologian hyötyinä tietoteknologian tarjoamia mahdollisuuksia kehittää voimaannuttavia työkäytäntöjä (Rahikka 2013, 32). Päivi Niiranen-Linkaman (2005, 44, 181) mukaan uutta asiantuntijuutta kuvaa kansalaislähtöinen ja tasavertainen työskentelytapa, jossa korostuu asiakkaan itsenäisen selviytymisen tukeminen, kansalaisten kouluttaminen arjen hallintaan, asiantuntijuuden kaikkitietävyyden purkaminen sekä uusien, joustavien ja muunneltavien työskentelytapojen omaksuminen. Sosiaalityössä tarvitaan vaihtoehtoisia vuorovaikutusmenetelmiä ja -tapoja, jolloin vuorovaikutuksen siirtyessä verkkoon e-asiantuntijuus rakentuu vuorovaikutukselliseen osaamiseen ja se saa uusia piirteitä. (Ohtonen 2011, 17, 27–29.)

Ennen videoiden toteuttamisvaihetta etsimme internetistä videoita talvipukeutumisesta sekä suomen- että englanninkielisiltä sivustoilta ja havaitsimme, että aikuisille löytyi muutamia pukeutumisohjeita videoituna talvipukeutumiseen. Sen sijaan lasten pukeutumisvideoita oli niukasti ja ne olivat mielestämme sisällöltään sekavia. Päätimme tehdä pukeutumisvideot pukeutumisohjeista Suomen talveen vauvaikäiselle ja leikki-ikäiselle lapselle. Toteutimme pukeutumisvideot hyödyntäen iPadeja sekä Adobe Voice -sovellusta. Vauvaikäisen pukeutumisvideon tavoitteena oli pukeutumisneuvonnan lisäksi havainnollistaa pakolaisperheille, että suomalaiseen kulttuuriin kuuluu kuljettaa ja nukuttaa vauvaa vaunuissa ulkona pakkasesta huolimatta. Tavoitteena oli myös helpot-

taa perheiden sopeutumista suomalaiseen varhaiskasvatusympäristöön, jossa ulkoilulla on merkittävä rooli lapsen jokapäiväisessä toiminnassa.

Pakolaisten kohtaaminen edellytti meiltä opiskelijoilta innovatiivista ajattelutapaa ja työtötta, sillä yleisesti käyttämämme vuorovaikutustavat olivat riittämättömiä tai niiden käyttö ei ollut mahdollista muun muassa yhteisen kielen puuttuessa. Kuvallisen pukeutumisneuvonnan lisäksi halusimme kiinnittää huomiota videoissa sekä kirjoitettuun että puhuttuun suomen kieleen. Tarkistimme sanojen kirjoitusasun ja hyödyntämiemme sanojen löytymisen Google Kääntäjän avulla. Google Kääntäjä valikoitui parhaimmaksi kielenkääntämisen verkkopalveluksi, sillä havaitsimme, että sekä maahanmuuttajapalveluiden työntekijät että kiintiöpakolaiset käyttivät kyseistä kääntäjäpalvelua. Vauvaikäisen videossa käytetyt vaatekappaleiden nimet valittiin Kelan äitiyspakauksen vaatekappaleista käyttämien sanojen mukaan. Videoissa käyttämämme puhuttu kieli on selkokieltä, sillä sen tarkoituksena on havainnollistaa kuvia ja olla tukena suomen kielen oppimisessa.

Videoiden tekeminen Adobe Voice -sovelluksella oli meille lähestulkoon uusi menetelmä, mutta omaksuimme sen käyttömahdollisuudet nopeasti. Sovelluksen avulla muokkasimme ottamistamme valokuvista videon, johon saimme liitettyä helposti sekä tekstiä että ääntä. Valitsimme Adobe Voice -sovelluksen, sillä se oli Applen iPadille kehittämä sovellus, jonka myötä saimme hyödynnettyä meille opiskeluun Diakin luovuttamia iPadeja. Työskentelyprosessi eteni suunnitelmien mukaan, eikä työssä tullut vastoinkäymisiä. Työskentelyämme tuki hyvin laadittu suunnitelma sekä perusteellinen taustatyö. Hyödynsimme yhden ryhmänjäsenen tietoteknistä osaamista, jonka myötä myös muut ryhmänjäsenet oppivat videon työstämistä. Jokaisen omat vahvuudet huomioitiin niin, että työ jakautui tasapuolisesti.

Pukeutumisvideoiden linkit ovat saatavilla avoimen linkityksen välityksellä, jotka ovat jaettavissa toistaiseksi meidän opiskelijoiden kautta eri työelämän yhteistyötahoille. Videolinkit jaettiin Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden pakolaisohjaajien käytännön työvälineeksi heti videoiden valmistuttua. Pukeutumisvideot ovat herättäneet kiinnostusta myös varhaiskasvatuksessa, sillä tekemämme videot palvelevat hyvin muitakin asiakasryhmiä, esimerkiksi käytännön arjen elämänhallinnan tukea tarvitsevia lapsiperheitä.

Pohdimme videoita tehdessämme tekijänoikeuksia ja yksityisyyden suojaa. Kuvattavalta lapselta sekä hänen vanhemmiltaan kysyttiin lupa ja lisäksi turvasimme lapsen henkilöllisyyden paljastumisen piilottamalla hänen kasvonsa videolla. Toteutimme videon vauvaikäisestä lapsesta nukan avulla, sillä vauva ei voi ilmaista vielä omaa tahtoaan, joten oli eettisesti parempi vaihtoehto hyödyntää nukkea kuvauksessa. Pukeutumisvideot ovat Diakin arvojen ja toimintaperiaatteiden mukaisia; asiakaslähtöisiä, lasten ja perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia lisääviä ja työelämää konkreettisesti hyödyntäviä. Työskentelyprosessin eri vaiheissa huomioimme sosionomin kompetenssit. Pukeutumisvideoiden avulla pyrimme hyvän tekemiseen ja toisten auttamiseen. Samalla saimme mahdollisuuden oppia kehittämään kotouttamista innovatiivisin keinoin. Videoista pyrittiin tekemään mahdollisimman neutraaleja ja asiallisia, jotta ne ovat eettisesti ja moraalisesti kestäviä. Työn edetessä pohdimme jatkuvasti oman ammatillisuutemme kehittymistä.

Syksyllä 2016 opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa hyödynsimme pukeutumisvideoita Suomussalmelle elokuussa 2016 saapuneiden kiintiöpakolaisperheiden kanssa. Tapasimme perheet ensimmäisellä toimintakerralla Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekahvilassa Suomussalmella. Yhteisen aloitustuokion jälkeen perheiden vanhemmat keskittyivät pukeutumisvideoiden katseluun. Videot herättivät vilkasta keskustelua pakolaisten keskuudessa. Pakolaisvanhemmat eivät kuitenkaan halunneet kysyä tarkentavia kysymyksiä. Yhteisen kielen puuttuessa hyödynsimme kommunikoinnin apuvälineenä puhelimen Google Translate -sovellusta, jonka avulla puhuttu kieli käännettiin pakolaisten omalle äidinkielelle arabiaksi.

Suomussalmen pakolaisohjaajien näkemys oli, että pukeutumisvideoiden katselu ajoittui Suomussalmelle tulleiden pakolaisten kannalta oikea-aikaisesti vuodenaikaan nähden. Pakolaisohjaajien havainto oli kyseisenä päivänä, jolloin oli syksyn ensimmäinen pakasaamu, että lapset olivat kevyesti puettuja, osa ilman päähineitä ja käsineitä. He kertoivat myös, että perheiden runsaat lahjoituksena saadut villavaatteet eivät olleet käytössä vaan siirrettyinä syrjään ehkä siksi, että ei ymmärretty niiden tarpeellisuutta.

4.3 Toiminnalliset menetelmät sosionomiopiskelijoiden työvälineinä kotouttamisen tukemisessa

Alkuperäinen ideamme oli jatkaa yhteistyötä Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden kanssa syksyllä 2016 Kajaaniin saapuvien kiintiöpakolaisperheiden parissa. Kesän 2016 aikana kuitenkin ilmeni, ettei syksyllä 2016 Kajaaniin saapuvissa kiintiöpakolaisperheissä ole opinnäytetyömme toiminnalliseen osuuden tarkoitukseen soveltuvia perheitä, joissa olisi ollut alle kouluikäisiä lapsia. Tämä vaihe oli opinnäytetyöprosessin näkökulmasta haasteellinen, sillä opinnäytetyölle asettamamme aikataulu edellytti toiminnallisen osuuden toteuttamista syksyllä 2016. Jouduimme pohtimaan eri toteutusvaihtoehtoja paikan sekä menetelmien suhteen.

Kainuun Sanomissa (Kainuun Sanomat 11.8.2016) uutisoitiin Suomussalmelle Syyriasta saapuvista kiintiöpakolaislapsiperheistä. Kunnalle kiintiöpakolaisten saapuminen oli uusi tilanne, sillä kyseessä olivat kunnan ensimmäiset kiintiöpakolaiset. Uutinen Suomussalmen kiintiöpakolaisperheistä herätti meissä välittömästi mielenkiinnon toiminnallisen osuuden toteuttamiseen toisessa Kainuun kunnassa. Otimme yhteyttä Suomussalmen kuntaan saadaksemme lisätietoa perheiden ikärakenteesta ja tilanteesta sekä kunnan kotouttamiskäytännöistä. Saimme tietää, että Suomussalmelle oli saapunut neljä perhettä. Suomussalmen kunnanjohtaja antoi luvan aloittaa nopealla aikataululla yhteistyön pakolaisohjaajien sekä kiintiöpakolaisperheiden kanssa. Tavoitteenamme oli olla tukemassa neljää syyrialaista perhettä alkuvaiheen kotoutumisessa ja vahvistaa kiintiöpakolaislasten osallisuutta varhaiskasvatuksen toiminnallisia menetelmiä hyödyntäen.

Toiminnallisen osuuden suunnittelu alkoi tutustumiskäynnillämme Suomussalmelle Pitämän päiväkotiin sekä päiväkodin virikepäiväkotiryhmään, jolloin tapasimme perheet ensimmäistä kertaa. Tutustumiskäynti oli perheille ensimmäinen kokemus suomalaisesta varhaiskasvatusympäristöstä. Tapaamisessa oli mukana arabian kielen tulkki, joka tulkkasi perheille varhaiskasvatukseen liittyvän aloitusinfon. Alkuvaiheen kotoutukseen kuuluva lasten päivähoitoon siirtyminen oli uusi tilanne koko perheelle, uudessa maassa ja uudessa kulttuurissa. Pakolaisten saapuminen asetti myös päiväkodin uuden haasteen eteen. Suomussalmella oli suunniteltu syyrialaisille alle kouluikäisille lapsille virikepäivähoitoa muutamana päivänä viikossa. Ensitapaamisen yhteydessä kerroimme yhteistyömme tarkoituksesta sekä perheille että päiväkodin varhaiskasvattajille.

Toiminnan suunnittelun tueksi haastattelimme kahta Suomussalmen kuntaan palkattua pakolaisohjaajaa. Saimme heiltä tietoa pakolaisperheiden kotoutumisprosessista, pakolaisuuteen liittyvistä asioista, kunnassa toimivista eri kolmannen sektorin toimijoista sekä vapaaehtoistyöstä. Pakolaisohjaajat kertoivat myös toimintamme kannalta oleellista taustatietoa perheistä. Haastattelussa ilmeni, että Suomussalmella on runsaasti paikallisia vapaaehtoisia toimijoita, jotka olivat verkostoituneet tiiviisti kotouttamisen tueksi. Yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa oli käynnistynyt nopeasti, ja kunnasta löytyy paljon aktiivisia vapaaehtoistoimijoita kunnan asukasluukuun nähden. Yhteistyötä on muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Suomen Punaisen Ristin kanssa. Suomussalmella toteutetaan valtakunnallisen mallin mukaan ystävöimintää, jonka kautta kiintiöpakolaisperheet ovat saaneet ystäväperheitä. Ystäväperheet ovat auttaneet kiintiöpakolaisperheitä kodin hankintoihin liittyvissä käytännön asioissa, perheet ovat vierailleet toistensa luona ja pelanneet yhdessä muun muassa jalkapalloa. (Elena Junttila & Heikki Törmälehto, henkilökohtainen tiedonanto 5.9.2016.)

Haastetta toiminnan suunnitteluun toi pitkä välimatka Kajaanista Suomussalmelle, mutta pidimme säännöllisesti yhteyttä pakolaisohjaajien kanssa. Tarkoituksenamme oli hyödyntää toimintasuunnitelmaa, jonka olimme toteuttaneet edellisenä syksynä Kajaanissa sudanilaisten kiintiöpakolaisten kanssa. Koska vapaaehtoistoimijoita ja -toimintoja oli Suomussalmella runsaasti, muutimme toimintasuunnitelmaamme ja rajasimme toiminnallisten tuokioiden lukumäärän kahteen. Suomussalmen pakolaisohjaajat esittivät omia toiveitaan ja ideoitaan toiminnan suhteen, joita huomioimme työmme tavoitteen kannalta. Suunnittelua ohjasi vahvasti varhaiskasvatuksen näkökulma. Pohdimme toiminnan suunnitteluvaiheessa, suuntaammeko toiminnan ainoastaan lapsille ja äideille. Pakolaisohjaajat rohkaisivat kuitenkin isien ottamista mukaan toimintaan, sillä heidän näkemyksensä mukaan pakolaisisien roolia olisi tärkeää vahvistaa perheen ja lasten kanssa yhdessäoloon. Perheille olisi hyvä näyttää esimerkkiä siitä, kuinka Suomessa isät osallistuvat aktiivisesti perhe-elämään ja kuinka isien osallistumista arvostetaan. (Elena Junttila & Heikki Törmälehto, henkilökohtainen tiedonanto 5.9.2016.)

Toiminnallisten tuokioiden suunnittelun lähtökohtana oli valita menetelmiä, joissa kieli ei ollut merkittävässä roolissa. Toiminnassa halusimme hyödyntää aikaisemmin hankkimiamme taitoja, joita olemme käyttäneet lasten kanssa työskennellessämme. Toiminnallisiksi menetelmiksi valikoituivat taidelähtöisistä menetelmistä musiikki ja kädentai-

dot. Tarkoituksena oli ohjata ja kannustaa vanhempia ja lapsia toimimaan yhdessä sekä kokemaan musiikin iloa. Toiminnan yhtenä tarkoituksena oli myös antaa pakolaislasten kanssa toimiville päiväkodin varhaiskasvatuksen työntekijöille uusia ideoita, kuinka musiikkia voidaan hyödyntää lapsiryhmätoiminnassa kielen oppimisen tukena. Eerola-Pennanen (2016) kertoo, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa suomalaisen varhaiskasvatuksen yhtenä lähtökohtana on lapsen oikeuksien sopimus ja sen periaatteet. Musiikillinen toiminta tukee myös ajatusta, että lapsi tulee kohdatuksi niin, että hän kokee olevansa tasa-arvoinen riippumatta sukupuolestaan, kulttuurisesta tai sosiaalisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään. (Eerola-Pennanen 2016, 236.) Kuvaus varhaiskasvatuksen toiminnallisten menetelmien hyödyntämisestä on liitteessä 3.

Suomalaiseen varhaiskasvatusympäristöön on monin paikoin luotu käytäntöjä, joilla voidaan helpottaa maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden sopeutumista Suomeen. Toteuttamamme tuokiot mahdollistivat kiintiöpakolaisperheille kokemuksen siitä, millaisissa toimintaympäristöissä (perhekeskus, perhekahvila, päiväkotiki) suomalaiset lapsiperheet toimivat. Taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen tuokioilla loi sekä lapsille että vanhemmille mahdollisuuden osallistavaan vuorovaikutukseen ilman yhteistä kieltä. Toiminnallisuutta hyödyntäen saimme luotua yhteisöllisyyden tunteen kantaväestön ja maahanmuuttajien välille. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen periaatteet toteutuivat, kun saimme olla luomassa ja toteuttamassa toimintamallia työelämän kanssa yhteistyössä kiintiöpakolaisperheiden alkuvaiheen kotouttamisessa. Pakolaisperheiden näkökulmasta tarkasteltuna tuokiot mahdollistivat heille osallisuuden kokemuksen, joka todennäköisesti madaltaa myöhemmin kynnystä osallistua kyseisiin palveluihin. Myös ennakkoluulot niin kantaväestön kuin pakolaisperheiden välillä vähenevät myönteisten kokemusten ja yhteisen tekemisen kautta. Pakolaisohjaajien antaman palautteen mukaan, he pitivät toteuttamaamme toimintaa monipuolisena ja ennen kaikkea pakolaisperheiden kannalta tarpeellisena.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET, ARVIOINTI JA POHDINTA

5.1 Johtopäätökset ja arviointi

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tukea kiintiöpakolaislasten ja -perheiden osallisuutta alkuvaiheen kotoutumisessa varhaiskasvatuksen toiminnallisia menetelmiä sekä varhaiskasvatuksen videomateriaalia hyödyntäen. Toiminnan lähtökohtana olivat erityisesti varhaiskasvatusikäiset kiintiöpakolaislapset sekä suomalaisen toimintakulttuurin mukaisesti koko pakolaisperhe ja perheen yhdessä toimimisen malli. Kaksi ryhmämme opiskelijoista suorittaa lastentarhanopettajan kelpoisuuden osana sosionomiopintoja ja sen vuoksi varhaiskasvatusikäiset lapset olivat työssämme keskeisessä roolissa.

Työelämän ja oppilaitosten väliset yhteistyömuodot ovat ajankohtainen kehittämishaaste. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli myös tarkastella millä keinoin sosionomiopiskelijat voivat olla osana tukemassa kiintiöpakolaisia kotoutumisprosessissa. Työmme tuo näkyväksi keinoja ja menetelmiä, jotka edesauttavat kiintiöpakolaislapsiperheen sopeutumista suomalaiseen arkeen. Osajulkaisujen tavoitteena on ollut tehdä näkyväksi monialaisen kotouttamistyön merkitys. Artikkelin julkaisun myötä ammattikorkeakouluopiskelijoiden rooli ja vaikuttamismahdollisuudet kotouttamistyössä tulevat saamaan näkyvyyttä ammattikorkeakoulukentällä. Kajaanissa toimii eri oppilaitoksia, joiden opiskelijaresursseja hyödynnetään tällä hetkellä mielestämme liian vähän suhteessa kotouttamistyön tarjoamiin mahdollisuuksiin. Kajaanin ammattikorkeakoulun koulutuspalvelut ja Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen aikuiskoulutusyksikkö (AIKOPA) Kainuun polku - monikulttuurisen opetuksen ja ohjauksen kartta -hanke on osoittanut kiinnostusta artikkeliamme kohtaan. Hanke toteutetaan vuosien 2016–2017 aikana ja sen tarkoituksena on tukea maahanmuuttotyötä Kainuun alueella.

Saimme työllemme hyvät lähtökohdat ja vahvan pohjan Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden kanssa tehdystä työelämän yhteistyöstä. Aiemmin hankittu kokemus työskentelystä kiintiöpakolaislapsiperheiden kanssa auttoi meitä hahmottamaan asioita, joissa lapsiperheet tarvitsevat tukea ja ohjausta kotoutumisen alkumetreillä. Olimme havainneet jo Kajaanin kiintiöpakolaislapsiperheiden kanssa toimiessamme, että muun muassa

pukeutumisneuvonnalle Suomen talveen oli selkeä tarve. Kokemuksemme mukaan sekä Kajaanin että Suomussalmen kiintiöpakolaisperheet hyötyivät yhteisöllisestä toiminnasta, jonka me opiskelijat mahdollistimme osallistamalla heitä lapsiperheiden palveluihin. Toiminnallisten menetelmien avulla kiintiöpakolaiset pääsivät aktiivisen toimijan rooliin suomalaisen lapsiperheen toimintakulttuurin mukaisesti.

Dokumentoimme toiminnallisia tuokioita videoiden, valokuvien ja päiväkirjamerkintöjen avulla. Havainnoinnin kohteena oli erityisesti lasten osallisuus. Shierin (2001) osallisuuden kehittymisen tasomallin mukaan ensimmäisellä tasolla lapsi tulee kuulluksi, mutta ennen kaikkea nähdyksi ja kohdatuksi (Leinonen ym. 2011, 85). Ammatillisesta näkökulmasta katsoen tämä edellytti meiltä havainnointitaitoja ja kykyä lukea kokonaisvaltaisesti etenkin lapsen, mutta myös vanhempien ilmaisuja. Havainnoinnissa kiinnitimme huomiota lasten ilmeisiin, eleisiin ja kokonaisvaltaiseen kehonkieleen. Havainnoinnin reflektoinnin johtopäätöksenä oli, että pakolaisperheiden vanhemmat osallistui-
vat tuokioihin yhdessä lastensa kanssa. Vanhemmat vahvistivat lastensa toimijuutta kertomalla heille omalla äidinkielellään toiminnan tarkoituksen. Välillä lasten kasvoilta oli havaittavissa ihmettelyä, jonka tulkitsemme niin, että asiat olivat heille uusia ja ennenkokemattomia. Havaintojemme perusteella lasten käyttäytymisestä ei voinut päätellä heidän kokevan erilaisuutta kulttuurien välillä. Soittimien hyödyntäminen lasten osallistumisen välineenä näytti tuottavan lapsille paljon iloa ja onnistumisen kokemuksia. Ohjaajina mahdollistimme omalla esimerkillämme lasten ja aikuisten osallistumisen eri aistikanavia hyödyntäen sekä kannustimme vanhempia yhteiseen toimintaan.

Pakolaisohjaajilta saamamme palautteen perusteella, tekemämme kotouttamistyö lisäsi kiintiöpakolaisperheiden osallisuuden kokemusta ja hyvinvointia. Pukeutumisvideoiden avulla saimme herätettyä kiintiöpakolaisten kiinnostuksen pukeutumisen säänmukaiseen merkitykseen. Antamamme opastus oli pakolaisohjaajien mukaan asiallista ja selkeää. Erityisesti lasten kerrospukeutumista esittelevät videot koettiin erittäin hyödyllisiksi. Pakolaisohjaajat pitivät hyvänä sitä, että videoiden uudelleen katselu on mahdollista linkkien kautta. Pukeutumisneuvonnan kaltainen opastus lisäsi kiintiöpakolaisperheiden tasavertaisuutta kantaväestöön nähden, sillä se antoi heille arjen käytännön työkaluja hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Pedagogisesti toteutetut toiminnalliset tuokiot mahdollistivat lasten vuorovaikutuksen toisten lasten ja aikuisten kanssa. Välittömän ja turvallisen ilmapiirin avulla, jokainen osallistuja tuli kohdatuksi omana itsenään kulttuuritaustasta riippumatta. Tuokiot antoivat lapsille mahdollisuuden sensitiiviseen oppimiskokemukseen, joka omalta osaltaan tuottaa lapselle osallisuuden tunteen ja edistää hyvinvointia. Tuokiot tarjosivat myös vanhemmille kokemuksen suomalaisesta varhaiskasvatusympäristöstä sekä varhaiskasvatuksen menetelmistä. Samalla pakolaisperheillä oli mahdollisuus oppia suomen kieltä leikeistä, joissa käytettiin paljon jokapäiväiseen elämään sisältyviä sanoja kehonosien nimeämisestä toiminnallisiin verbeihin. Vanhemmille oli merkityksellistä nähdä omien lastensa osallisuus ja onnistumisen kokemukset, joita he dokumentoivat itsekin kuvaamalla älypuhelimillaan toimintaa. Diakin periaatteiden mukaan yhteisöllisyyden tarkoituksena on voimaannuttaa asiakasperheitä ja luoda heille turvaa uudessa elämäntilanteessa. Yhteisöllisyyttä oli nähtävissä kolmannella tapaamiskerrallamme, jolloin toteutimme toiminnallisen musiikkihetken. Ihmisten välinen kohtaaminen oli luontevampaa ja ilmapiiri oli avoin sekä lämminhenkinen. Musiikki työvälineenä antoi mahdollisuuden vuorovaikutukseen ilman yhteistä kieltä.

Koko opinnäytetyöprosessin hahmottaminen työn alkuvaiheessa oli hieman hankalaa, sillä opinnäytetyömme toteutus koostuu osasuorituksista. Raporttiosan rakenne mietitytti, mutta alkukankeuden jälkeen pääsimme hyvin vauhtiin. Haastetta kirjoittamisprosessiin toi myös yhden ryhmämme jäsenen kansainväliseen opiskelijavaihtoon lähteminen, mutta digitalisaation tuomat hyödyt mahdollistivat yhteisen työn toteuttamista välimatkasta riippumatta. Useiden kirjoittajien erilaisten kirjoitustyylien yhteensovittaminen vaati oman aikansa, mutta mielestämme lopputulos on onnistunut. Tiimityötaitomme joutuivat välillä koetukselle ryhmän jäsenten erilaisten elämän- ja työtilanteiden vuoksi. Aikataulut ja työtehtävät vaativat yhteensovittamista, mutta yhteisen sinnikkyuden ja toistemme tukemisen avulla pääsimme hyvään lopputulokseen. Oma kulttuurisensitiivinen valmiutemme kohdata maahanmuuttajia on kasvanut sekä erilaisten digitaalisten ja toiminnallisten menetelmien hyödyntämisen edut ovat konkretisoituneet käytännön tasolla. Omaan kokemukseemme pohjautuen meillä on hyvät valmiudet tulevilla sosiaalialan työpaikoillamme edistää eri kulttuureista tulevien ihmisten yhdenvertaista osallisuuden kokemusta ja lisätä heidän hyvinvointiaan. Sosiaalialan ammattilaisina ja varhaiskasvattajina oma esimerkkimme ja asenteemme ehkäisee maahanmuuttajien syrjäytymistä.

5.2 Pohdinta

Pakolaiselle kotoutuminen on pitkä ja aikaa vievä prosessi, joka etenee jokaisella yksilöllisesti. Elämänmuutos on suuri ja useat jo pelkästään arkiseen elämään liittyvät asiat kodin seinien sisäpuolellakin ovat täysin uusia. Tuen tarve alkuvaiheessa painottuu käytännön asioihin, mutta heti alkuopastuksen jälkeen järjestetyt toiminnalliset opetushetket edesauttavat pakolaisia pääsemään samalla kosketuksiin suomen kielen sekä paikallisen väestön ja kulttuurin kanssa. Toiminnallinen opetus rohkaisee pakolaisia lähtemään kodin ulkopuolelle vuorovaikutuksen pariin sekä mahdollistaa kokemuksen osallisuudesta. Toiminnallisia menetelmiä hyödyntäen yhteinen tekeminen ja vuorovaikutus onnistuvat ilman yhteistä kieltä.

Yhteistyö Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden, Suomussalmen kunnan sekä kiintiöpakolaisperheiden kanssa on ollut mielenkiintoista ja antoisaa. Olemme päässeet näkemään läheltä sekä työntekijän että asiakkaan roolin. Mielenkiintoista on ollut seurata kahden eri kunnan toimintatapoja. Kajaanissa on jo pitkään vastaanotettu kiintiöpakolaisia, kun taas Suomussalmella perheet olivat kunnan ensimmäiset kiintiöpakolaiset. Tämä näkyi työntekijöiden toimintatavoissa ja työn resurssoinnissa. Kajaanissa toimii maahanmuuttajapalvelut, jossa on useita työntekijöitä, mutta myös isot asiakasmäärät. Sen sijaan Suomussalmella työskentelee ainoastaan kaksi pakolaisohjaajaa, joilla on monipuolisemmat mahdollisuudet toteuttaa asiakaslähtöisempää kotouttamistyötä. Suomussalmen kunnan pieneen asukasluukuun nähden paikkakunnalla toimii runsaasti vapaaehtoistoimijoita, ja kuntalaiset ovat ottaneet avoimin mielin vastaan pakolaisperheet. Näkemyksemme mukaan kolmannen sektorin saaminen mukaan kotouttamistyön alkuvaiheeseen voi olla helpompaa pienillä paikkakunnilla, joissa pakolaisten vastaanottaminen on uusi asia. Paikkakunnilla, joissa kotouttamistyötä on tehty jo vuosia, kotouttamistyö tarvitsee ajoittain vahvaa uudelleen aktivointia ja toimintatapojen tarkastelua sekä uusien toimijoiden mukaan rekrytoimista. On ollut hienoa havaita, että meidän opiskelijat on otettu molemmissa kunnissa innostuneesti vastaan ja olemme saaneet toteuttaa oman näkemyksemme mukaista kotouttamistoimintaa.

Digitalisaation yleistyessä yhteiskunnassamme verkkopalvelut ja -neuvonta kasvavat sosiaalipalveluiden ohjaukskeinona merkittävästi. Pukeutumisvideoiden kaltaiset arkielämän elämänhallintaa tukevat ohjausvideot ovat helppoja ja nopeita toteuttaa nykyisiä

kuvankäsittelyohjelmia hyödyntäen. Eri oppilaitosten opiskelijat niin toisella kuin kolmannella asteella voisivat tehdä yhteistyötä ja toteuttaa erilaisia ohjausvideoita muun muassa maahanmuuttajapalveluiden tarpeisiin kotoutumisen tueksi. Toteuttamiemme pukeutumisvideoiden avulla niin maahanmuuttajapalveluiden kuin myös muiden sosiaalipalveluiden työntekijät voivat edesauttaa lapsiperheiden hyvinvointia. Nopeasti kasvava digitaalisten palveluiden hyödyntäminen haastaa myös erilaiset työorganisaatiot investoimaan muun muassa tablettitietokoneisiin sekä motivoimaan työntekijöitä hyödyntämään niiden tarjoamat mahdollisuudet. Työntekijöiden valmiudet ja asenne ovatkin merkittävässä roolissa muuttuvan ja kasvavan digitalisaation hyödyntämisessä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat järjestämään suunniteltua taidekasvatusta varhaiskasvatuksen piirissä (Opetushallitus 2016, 42). Monikulttuurisessa varhaiskasvatusympäristössä musiikillisen toiminnan järjestäminen voidaan nähdä myös pedagogisena työvälineenä, jonka avulla voidaan tukea muun muassa suomen kielen oppimista maahanmuuttajataustaisilla lapsilla. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tuomat velvoitteet sekä yhä monimuotoisempi varhaiskasvatuksen työkenttä asettavat haasteita. Henkilöstön pedagogista osaamista tulee lisätä koulutuksen avulla tämän päivän varhaiskasvatuksen vaatimusten mukaiseksi. Henkilöstön täydennyskoulutuksen järjestäminen kuntakohtaisesti saattaa kasvattaa eroja resurssien vaihtelun vuoksi. Toisena vaihtoehtona voisi olla lastentarhanopettajakoulutuksen uudistaminen tiettyjä syventymisvaihtoehtoja lisäämällä. Näitä voisivat olla muun muassa musiikki, kuvataide ja liikunta. Musiikillisen toiminnan avulla voidaan vahvistaa lapsen osallisuutta ryhmässä ja auttaa lapsia ilmaisemaan tunteitaan esimerkiksi kuvallista tai tanssillista ilmaisumuotoa hyödyntäen.

Perheiden monenlaiset haasteet luovat tarpeen myös vahvalle sosiaalialan osaamiselle varhaiskasvatustyössä. Sosionomi, jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus, vahvistaa varhaiskasvatuksen kokonaisvaltaista ammatillista osaamista. Sosionomien myötä moniammatillinen osaaminen varhaiskasvatuksen kentällä kasvaa, sekä vastuu kasvatuksesta ja opetuksesta jakaantuu tasaisemmin useammalle varhaiskasvattajalle. Monikulttuurisuus ei ole enää yhteiskunnassamme esiintyvä ääri-ilmiö vaan osa jokapäiväistä arkea. Kotouttamiseen liittyvän yhteistyön eri toimijoiden kanssa tulisi olla saumatonta ja toisiaan tukevaa. Erilaisia toimintamalleja kehittämällä kotouttamiseen saadaan vaihtavuutta. Esimerkiksi päiväkotien varhaiskasvatustyö ei kykene vastaamaan kaikilta

osin pakolaisperheiden tarpeisiin vaan tarvitaan monikulttuurista ja monialaista työtettä. Varhaiskasvatus tarvitsee tuekseen erilaisia toimintoja: arjen hallintaa, kielenkehitystä ja uuteen kulttuuriin sopeutumista edistäviä keinoja. Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutuminen edellyttää eri toimijoilta koko pakolaisperheen huomioivaa osallisuutta edistävää kotouttamistoimintaa.

Perinteisten varhaiskasvatuksen instituutioiden ohella myös lasten ja perheiden parissa työskentelevät muut ammatilliset tahot sekä niin sanotut kolmannen sektorin toimijat voivat omalta osaltaan tukea ja lisätä kiintiöpakolaislapsiperheiden hyvinvointia ja osallisuutta. Kaikki suunniteltu toiminta, jonka päämääränä on lisätä sekä edesauttaa lapsen hyvinvointia ja osallisuutta, on mielestämme varhaiskasvatusta riippumatta siitä, kuka sen toteuttaa. Laki kotoutumisen edistämisestä (2010/1386) korostaa maahanmuuttaja-taustaisen lapsen kotoutumista pikaisella varhaiskasvatuksen (päivähoidon) aloittamisella, jolla nähdään olevan positiivinen vaikutus maahanmuuttajalapsen kotoutumiseen. Kielen oppiminen ja kantaväestöön tutustuminen auttaa lasta henkilökohtaisella tasolla kotoutumisprosessissa. Samoin aikuiset pyritään pikaisesti ohjaamaan kielikurssille. Onkin tarpeellista pohtia, missä määrin kiintiöpakolaisperheen yhteiseen hyvinvointiin ja kotoutumiseen kiinnitetään huomiota. Koemme, että pakolaisperheen kotouttamisprosessia voidaan edesauttaa ohjaamalla perheet kolmannen sektorin palveluiden pariin, joissa perhe voi toimia yhdessä kantaväestön kanssa. Samalla molemminpuolinen ymmärrys kulttuurien eroavaisuuksista tapahtuu luonnollisella tavalla.

Erilaisten kulttuurien kohtaaminen on ollut haaste, mutta olemme onnistuneet välttämään kulttuurien yhteentörmäykset. Eri kulttuurista tulevien ihmisten kohtaaminen on vaatinut meiltä tutustumista etukäteen heidän kulttuurinsa ominaispiirteisiin ja pohtimaan sitä mihin vedämme rajan oman toimintamme sopeuttamisessa vieraaseen kulttuuriin. Ennen kaikkea kulttuurien sekoittuminen on rikastuttanut ja avartanut niin ajatuskuin kokemusmaailmaamme sekä madaltanut kynnyistä entisestään osallistua kotouttamista edistävien käytäntöjen kehittämiseen. Opinnäytetyön yhteistyötahoilta saadun palautteen myötä toteuttamallamme kotouttamista tukevalla työllä on ollut merkitystä pakolaisperheiden hyvinvoinnille. Myös pakolaisohjaajilta saadun palautteen mukaan “kädestä pitäen” toteutettu ja ohjattu toiminta on helpottanut heidän työtään. Lasten ja vanhempien kasvoilta kuvastunut ilo ja riemu antoivat meille palautetta siitä, että teke-mällämme työllä on ollut tarkoitus.

LÄHTEET

- Alavaikko, Mika; Hovila, Hanna & Karjalainen, Anna Liisa 2016. Yhdessä kirjoittaminen. Viitattu 15.11.2016.
<http://libguides.diak.fi/c.php?g=389856&p=3568098>
- Eerola-Pennanen, Paula 2016. Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 235–247.
- Happo, Iris 2008. Sosionomin (AMK) osaaminen ja osaamishaasteet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Leena Viinamäki (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, 99–109. Viitattu 3.12.2016.
http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Hakutoimisto/Kev%C3%A4t_2011_NUKO/sote/Viinamaki_A_2_2008.pdf
- Helsingin kaupunki i.a. Helsingin kaupungin neuvolatyö, varhaiskasvatus ja alkuopetus. Otakoppi. Viitattu 25.9.2016.
<http://www.otakoppi-ohjelma.fi/varhaiskasvatus>
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Huotilainen, Minna 2009. Musiikki ja oppiminen aivotutkimuksen valossa. Taide- ja taitokasvatuksen julkaisu. Taide ja taito – kiinni elämässä! Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy, 40–48.
http://www.opi.fi/download/49220_taide_ja_taito.pdf
- Junttila, Elena & Törmälehto, Heikki. Pakolaisohjaajat. Suomussalmi. Henkilökohtainen tiedoksianto 5.9.2016.
- Kainuun Sanomat 2016. Kiintiöpakolaisten asunnot viimeisteltiin valmiiksi. 11.8.2016, A8.
- Kainuun sote 2016. Suomussalmen perhekeskus. Viitattu 5.11.2016.
http://sote.kainuu.fi/suomussalmen_perhekeskus
- Kangas, Jonna 2016. Enhancing children's participation in early childhood education through the participatory pedagogy. The university of Helsinki. Faculty of

- Behavioral Sciences Department of Teacher Education. Academic dissertation. Viitattu 14.9.2016.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/159547/enhancin.pdf?sequence=1>
- Kivijärvi, Taru 2016. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa Eeva Hujala ja Leena Turja (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS- kustannus, 248–261.
- Komulainen, Asta; Lanki, Sanna & Neitola, Ellinoora 2013. Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2014–2017. Viitattu 5.6.2016.
http://www.kotouttaminen.fi/files/41543/Kainuun_kuntien_kotouttamisohjelma_2014-2017.pdf
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010. 1386/ 30.12.2010. Viitattu 14.9.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 2015. 580/8.5.2015. Viitattu 14.9.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>
- Leinonen, Jonna 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Johanna Heikka, Elina Fonsén, Janniina Elo ja Jonna Leinonen (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 16–40.
- Leinonen, Jonna; Venninen, Tuulikki & Ojala, Mikko 2011. Osallisuuden kulttuurin kehittäminen, päivähoitohenkilöstön näkemyksiä osallisuuden tukemisesta. Teoksessa Anna-Riitta Mäkitalo, Saira Nevanen, Mikko Ojala, Sylvia Tast, Tuulikki Venninen ja Birgitta Vilpas (toim.) Löytöretkellä osallisuuteen, kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 26, 2011. Yliopistopaino, 83–98. Viitattu 6.9.2016.
http://www.socca.fi/files/1373/Loytoretkella_osallisuuteen_kehittamista_ja_tutkimista_paivakodin_arjessa_II.pdf
- Lipponen, Lasse; Kumpulainen, Kristiina, & Hilppö, Jaakko 2013. Haluan, voin ja osaan. Lasten toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Teoksessa Kirsti Karila ja Lasse Lipponen (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 159–175.
- Maahanmuuttovirasto 2016. Kiintiöpakolainen. Viitattu 14.9.2016.
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset

- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja 2007. Maahanmuuttajanaiset: käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Tuomas Martikainen ja Marja Tiilikainen (toim.). Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 15–37. Viitattu 14.9.2016.
http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/1dcfe9bab47288afc75fdbca1c14bd9a/1471531951/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf
- Ohtonen, Vuokko 2011. E- asiantuntijuus sosiaalipalveluiden verkkoneuvonnassa. Pro gradu -työ. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Viitattu 6.4.2016. <http://urly.fi/qTq>
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 18.1.2017.
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Peda 2011. Toiminnallisia menetelmiä. Viitattu 25.9.2016.
http://www.peda.net/img/portal/2119590/Toiminnalliset_menetelmat1.pdf?cs=1305791785
- Putkonen, Sari 2008. Turvapaikanhakija, pakolainen vai kiintiöpakolainen? Helsinki: Kansaneläkelaitos, 22–24. Viitattu 14.9.2016.
http://www.kela.fi/documents/10180/12149/sosiaalivakuutus__5_2008.pdf
- Pääjoki, Tarja 2016. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Eeva Hujala ja Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 111–123.
- Rahikka, Anne. 2013. Dialogi auttavissa verkkopalveluissa. Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten kertomuksia kommunikaatiosta. Väitöskirja ja Sosiaalityö -laitoksen julkaisuja 2013:16. Sosiaalityö. Helsingin yliopisto. Viitattu 6.4.2016.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41885/rahikka_vaitoskirja.pdf?sequence
- Ruokonen, Inkeri & Rusanen, Sinikka 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. Teoksessa Inkeri Ruokonen, Sinikka Rusanen, Anna-Leena Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos, 10–16. Viitattu 29.11.2016. <https://www.julkari.fi/handle/10024/80314>

- Ruokonen, Inkeri 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Inkeri Ruokonen, Sinikka Rusanen, Anna-Leena Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 22–30. Viitattu 29.11.2016.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/80314>
- Rusanen, Sinikka 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Inkeri Ruokonen, Sinikka Rusanen ja Anna-Leena Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 48–56. Viitattu 29.11.2016.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/80314>
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 8.9.2016.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Suomen pakolaisapu i.a. Pakolaisuussanasto. Viitattu 26.8.2016.
<http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/>
- Suomussalmen kunta 2016. Toimintakertomus ja tilinpäätös vuodelta 2015, kunnanvaltuusto hyväksynyt 14.6.2016. Viitattu 1.10.2016.
http://www.suomussalmi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/suomussalmi/embeds/suomussalmiwwwstructure/23212_TILINPAATOS_JA_TOIMINTAKERTOMUS_2015_kunnanvaltuusto_hyvaksynyt_14.6.2016.pdf
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016 a. Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus, käsitteet. Viitattu 25.9.2016.
<https://www.thl.fi/fiweb/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/vaestoryhmat/kasitteet>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016 b. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat. Viitattu 28.8.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/vaestoryhmat/pakolaiset-ja-turvapaikanhakijat>
- Tietäväinen, Ville 2015. Milloin ihminen saa lähteä? Ihmisoikeudet.net. Viitattu 25.8.2016 <https://vimeo.com/84602801>
- Tilastokeskus 2016 a. Kuntien avainluvut 2016. Viitattu 1.10.2016.

http://pxnet2.stat.fi/explorer/Kuntien_avainluvut_2016/maakuntapylvaat.html#_ga=1.117299014.171652552.1490262614

Tilastokeskus 2016 b. Maahanmuuttajataustaisten määrät ja osuudet alueittain.

Viitattu 1.10.2016.

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen__Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/007_ulkom_osuudet.px/?rxid=dc815f51-a7d0-4aec-a81a-49b8ce399d18#_ga=1.47085415.171652552.1490262614

Turja, Leena 2011. Lapset osallisina- kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Toukokuu 2011, 24–35. Viitattu 14.9.2016.

<http://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>

Työ- ja elinkeinoministeriö i.a. a. Kotouttaminen. Viitattu 25.9.2016.

http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/alueet/pohjois-pohjanmaa_ja_kainuu/kainuu

Työ- ja elinkeinoministeriö i.a. b. Kotouttaminen. Viitattu 25.9.2016.

http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/viranomaisten_tehtavat/paikallinen_kotouttamistyo/kunnan_kotouttamisohjelma

Työ- ja elinkeinoministeriö i.a. c. Kotouttaminen. Viitattu 25.9.2016.

http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/kotoutumista_erdistavat_toimenpiteet/alkukartoitus

Virkki, Päivi 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Itä-Suomen yliopisto. Väitöskirja. Joensuu. Viitattu 14.9.2016.

http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf

LIITE 1. Artikkelit

Artikkeli ”Ammattikorkeakouluopiskelijat tukemassa pakolaisperheiden kotouttamista ja vahvistamassa osallisuutta” on julkaistu DIAKpeda3 -julkaisussa Osallistavaa oppimista ja kehittämistä (toimittaneet Raili Gothóni, Anna Liisa Karjalainen, Paula Koistinen ja Marjo Kolkka).

Artikkelin ovat kirjoittaneet Sari Aho, Maria Korhonen, Hanna Moilanen, Sanna Vanhala, Elina Pekonen & Hannu Piironen.

Artikkeli on julkaisussa sivuilla 265 – 270.

Linkki julkaisuun:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/121673/DIAK_opetus_3_9789524932806.pdf?sequence=1

LIITE 2. Pukeutumisvideot Suomen talveen

- Vauvan talvipukeutuminen
<https://spark.adobe.com/video/9YkwP>
- Leikki-ikäisen talvipukeutuminen
<https://spark.adobe.com/video/Y4IYO>

LIITE 3. Kuvaus varhaiskasvatuksen toiminnallisten menetelmien hyödyntämisestä kiintiöpakolaisten kotouttamisprosessissa

Toiminnallisten tuokioiden suunnittelun lähtökohtana oli valita menetelmiä, joissa kieli ei ollut merkittävässä roolissa. Toiminnassa halusimme hyödyntää aikaisemmin hankkimiamme taitoja ja kokemuksia, joita olemme saaneet lasten kanssa työskennellessämme. Toiminnallisiksi menetelmiksi valikoituivat taidelähtöisistä menetelmistä musiikki ja kädentaidot. Toiminnallisten tuokioiden tavoitteena oli ohjata ja kannustaa vanhempia ja lapsia toimimaan yhdessä sekä vahvistaa pakolaisperheiden osallisuutta suomalaisessa varhaiskasvatusympäristössä. Samalla tavoitteena oli myös vahvistaa kantaväestön tutustumista ja ymmärtämystä pakolaisperheitä ja heidän kulttuuriaan kohtaan. Toiminnan suunnittelussa pohdimme erilaisia toteutusvaihtoehtoja huomioiden meille entuudestaan tuntemattomien lasten eri ikä- ja kehitystason. Toimintaa suunnitellessamme pohdimme etukäteen etenkin naisen asemaa islamilaisessa kulttuurissa ja kuinka se vaikuttaisi toimintaamme. Päätimme kuitenkin toimia suomalaisen yleisen käytännön mukaan, jossa mies ja nainen toimivat tasa-arvoisina ja -vertaisina toimijoina ja kasvattajina.

Alkuperäisenä ajatuksena oli havainnoida lasten ja vanhempien osallisuutta ja uuden taiteellisen kokemuksen herättämiä tunteita kuvaamisen ja videoinnin avulla. Kuvaaminen ei kuitenkaan toteutunut siinä mittakaavassa kuin olimme suunnitelleet, sillä syyrialaiset äidit eivät halunneet tulla kuvatuiksi, mutta antoivat luvan lasten kuvaamiselle. Miehet antoivat luvan kuvaamiselle. Musiikillisen toimintatuokion saimme kuvata tukemaan havainnointiamme.

Toimintatuokio Suomussalmen perhekahvilassa

Ensimmäinen toiminnallinen tuokio toteutettiin syyskuussa 2016 Suomussalmen perhekeskuksessa, jossa kokoontuu kerran viikossa Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekahvila. Perhekahvilat ovat kaikille avoimia kohtaamispaikkoja, joissa lapset ja aikuiset tapaavat toisiaan ja toimivat yhdessä. Matalan kynnyksen ohjattu toiminta helpottaa myös eri kulttuurien kohtaamista. Perhekeskuksessa toimii varhaisen tuen palveluina äitiys- ja lastenneuvola, perheneuvola, perhetyö ja lapsiperheiden kotipalvelu. Perhekeskuksessa toimii lisäksi lastensuojelu, lastenvalvoja, aikuissosiaalityö ja toimeentuloturva. (Kainuun sote 2016.) Käytössämme oli kaksi erillistä tilaa, joissa toisessa oli myös vapaan leikin ja kahvittelun paikka. Askartelu toteutettiin erillisessä huoneessa, jotta kaikilla olisi työskentelyrauha. Kaikki kutsutut pakolaisperheet osallistuivat toiminnalliseen tuokioon alle kouluikäisten lastensa kanssa. Paikalla oli myös MLL:n perhekahvilan vetäjä, joka hoiti kahvitarjoilun perhekahvilan kävijöille sekä pakolaisohjaajat Heikki Törmälehto ja Elena Junttila. Mukana oli myös suomussalmelaisia äitejä lapsineen.

Tuokio alkoi opiskelijoiden esittäytymisellä ja toimintatuokion kulun läpikäymisellä. Yhteiseen toimintaan virittämiseksi aloitimme musiikkileikkilaululla, jossa käytiin läpi perusvärejä ja innostettiin vanhempia toimimaan yhdessä lapsen kanssa. Leikin tukena käytimme värikartonkeja (kuva 1), joiden avulla havainnollistamme leikin ideoita etsiä päällä olevista vaatteista eri värejä. Värit toimivat myös koko toimintatuokion teemana.

KUVA 1. Värikartongit

Musiikkihetken jälkeen alkoi lasten ja vanhempien yhteinen askartelutuokio, jonka tarkoituksena ja tavoitteena oli tukea ja vahvistaa vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta ja osallisuutta. Lisäksi pedagogisena tavoitteena oli edistää lapsen hienomotoristen taitojen kuten kynä- ja saksiotteen kehittymistä. Kaksi opiskelijaa ohjasi askartelua, johon osallistui kerrallaan muutama äiti tai isä lapsensa kanssa. Samaan aikaan toiset lapset leikkivät kahden opiskelijan kanssa toisessa huoneessa. Askartelun tueksi olimme tehneet kuvallisen ohjeen (kuva 2) Kehitysvammaliiton Papunet -kuvatyoäkalua hyödyntäen.

KUVA 2. Kuvallinen työohje

Askartelussa teimme “Ystävyyspuun”, jonka symbolisena tarkoituksena oli olla myös kulttuurisia rajoja rikkova elementti (kuva 3). Lasten ja vanhempien tehtävänä oli yhdessä askarrella lehdet ystävyyspuuhun lapsen käden kuvista. Kuvallisen askarteluohjeen mukaan vanhemman tehtävänä oli piirtää lapsen käsi paperille, jonka jälkeen lapsi leikkasi saksilla käden kuvan paperista vanhemman avustuksella. Leikkaamisen

jälkeen lapsi maalasi käden eli ystävyyspuunlehden haluamallaan syksyn värillä. Lopuksi ystävyyspuunlehti liitettiin ystävyyspuuhun.

KUVA 3. Ystävyyspuu

Havaitsimme, että syyrialaisäidit ja -isät ymmärsivät nopeasti askartelun idean. Osa lapsista tuli askartelemaan ilman vanhempiaan, jolloin me opiskelijat ohjasimme lapsia askartelussa. Yhteisen kielen puute ei juurikaan tuottanut vaikeuksia ja yksi lapsista juttelikin sujuvasti arabiaa yhdelle meistä opiskelijoista, johon opiskelija vastasi suomen kielellä. Muutamalle lapselle askarteluun keskittyminen oli hieman hankalaa, mikä saattoi johtua uudesta toimintaympäristöstä ja -välineistä. Askartelussa lapsilla oli hyvä saksioite ja leikkaaminen onnistui aikuisten avustamana. Lapset saivat käyttää omaa luovuuttaan ystävyyspuun lehtien maalaamisessa ja lehdistä muotoutuikin lasten omannäköisiä versioita. Taidelähtöisen menetelmien hyödyntäminen tuokiossa loi mahdollisuuden osallistavalle vuorovaikutukselle ilman yhteistä kieltä sekä lasten että aikuisten kanssa. Tavoitteena ollut suomalaisten ja syyrialaisperheiden kohtaaminen sujui hyvin, mutta perheet eivät kuitenkaan ottaneet syvempää kontaktia toisiinsa.

Musiikillinen toimintatuokio

Toteutimme lokakuussa 2016 musiikillisen toimintatuokion Pitämän päiväkodissa virikeryhmien lapsille ja heidän perheilleen. Musiikillisen toiminnan suunnittelussa otimme huomioon ryhmän ikäjakauman. Pienimmät lapset leikkivät yhdessä vanhemman kanssa ja isommat lapset toimivat itsenäisesti tai opiskelijan tukemana. Musiikillisen toiminnan yhtenä tarkoituksena oli antaa pakolaislasten kanssa toimiville päiväkodin varhaiskasvatuksen työntekijöille ideoita, kuinka musiikkia voidaan hyödyntää lapsiryhmätoiminnassa kielen oppimisen tukena. Pedagogisena tavoitteena oli kehonosien hahmottaminen ja nimeäminen sekä värien ja eläimien nimien opettelua. Non-verbaalissa musiikkiliikunnan osuudessa musiikki itsessään oli toiminnan aktivoijana (kts. taukoleikki).

Yhdellä ryhmämme jäsenistä oli suurempi rooli tuokion suunnittelussa ja toteutuksessa, sillä hänellä on aiemmin hankittu musiikkipedagogin pätevyys sekä työkokemusta lasten ja perheiden kanssa toteutetusta musiikillisesta työskentelystä. Jaoimme musiikillisen tuokion vastuualueet omien vahvuksiemme mukaisesti siten, että yksi opiskelijoista soitti pianoa ja oli vastuussa tuokion etenemisestä, kaksi opiskelijaa ohjasi laululeikkejä ja yksi opiskelija dokumentoi videokuvaamalla tuokiota. Kuvaaminen oli edelleen haastavaa, sillä syyrialaisätejä ei saanut näkyä videossa.

Olimme lähettäneet päiväkodille etukäteen kutsun musiikilliseen toimintatuokioon, jonka päiväkotijakoi virikeryhmien perheille. Kutsu sisälsi kuvauslupalapun, jossa pyysimme lupaa kuvata perheitä lapsihavainnointia varten. Musiikkituokiota edeltävänä päivänä saimme päiväkodin johtajalta Birgitta Vikholmilta sähköpostilla tiedon, että ainoastaan kaksi perhettä oli palauttanut siihen mennessä lupalapun, eikä päiväkodilla tiedetty kuinka monta henkilöä osallistuisi toimintatuokioon. Lopulta paikalla oli kaksi syyrialaisperhettä, joissa oli yhteensä neljä lasta ja kaksi suomalaisäitiä yhteensä kolmen lapsensa kanssa.

Musiikkituokio alkoi yhteisellä leikillä ”On hauska taputella” (muunnos laulusta ”On hauskaa tontuilla”). Leikissä nimettiin verbejä: taputtaa, tömistää, hyppiä ja vilkuttaa. Perheet osallistuivat aktiivisesti leikkiin. Toisena leikkinä oli ”Pää ja olka” -laululeikki, jossa nimettiin kehonosia (muunnos laulusta ”Jänis istui maassa”). Syyrialaislapset oppivat leikin nopeasti ja heidän kasvoiltaan näkyi ilo ja innostuneisuus. Syyrialaisvanhemmat seurasivat ihastuneina lapsiaan ja toinen äideistä kuvasi puhelimellaan laululeikkejä. Värileikissä hahmottamisen tukena käytettiin värillisiä kartonkiympyröitä. Niiden avulla värejä etsittiin omista vaatteista. Värileikin musiikki soitettiin Leikkitunti-cd:ltä.

Taukoleikissä liikuttiin vapaassa tilassa kävellen musiikin tahtiin. Kun musiikissa tuli tauko, leikkijät pysähtyivät. Musiikki soitettiin Vauhtivarpaat-cd:ltä. Taukoleikissä musiikki toimi itsessään aktivoijana, opiskelijoiden mukana liikkuminen kannusti perheitä toimimaan aktiivisesti mukana. Halusimme musiikkituokioon myös yhteissoittamista tukemaan osallisuuden kokemusta. Soittimiksi valitsimme helposti soitettavia rytmisoittimia: claves, marakassit, putkipenaali sekä irrallisia bassoksylofonilaattoja. Soittoa tukemaan valittiin laulu, jossa sanat eivät ole merkityksellisiä. ”Dam dam” -laulu löytyi Hip Hoi Musisoi- kirjasta. Soittoa oli tukemassa pianosäestys. Vaikutti, että soittaminen oli lapsista erityisen mieluisaa. Lapset oppivat kuuntelemaan hyvin eri tempoja ja soittivat oikeassa kohdassa hiljaa ja sitten taas kovemmin. Tule Ystäväksi -leikissä vanhemmat ja lapset leikkivät ensin yhdessä ja lopuksi tanssimme kaikki yhdessä isossa piiris-

sä. Olimme pohtineet etukäteen kulttuuritaustan huomioiden, kuinka käsi kädessä oleminen sekä nainen-mies -asettelu toimii leikissä, mutta päätimme silti ottaa sen yhdeksi ohjelmanumeroksi. Maassamme tulee usein vastaan tilanteita, joissa vastaavan kaltaisiin tilanteisiin tulee löytää nopeasti luova tapa toimia. Syyrialaismiehet ja -naiset itse ratkaisivat tilanteen hakeutumalla heille sopiviin paikkoihin piirissä. Isoisän navetta -leikissä nimesimme pienten muovieläimien avulla laulussa esiintyvät eläimet: hevonen, lehmä, sika ja kana. Ryhmämme jäsenen suunnittelema piirileikki oli tehty Lystitunti cd:n musiikkia mukaillen. Musiikkituokio päättyi loppurentoutukseen leikkivarjoa apuna käyttäen. Lapset lepäsivät leikkivarjon alla aikuisten heilutellessa varjoa lasten päällä, musiikkina soitettiin cd:ltä Camille Saint-Saëns:n säveltämä Joutsen. Yhteinen tuokio päättyi ”Suljen ihanan soittorasian” -laululeikkiin leikkivarjon päällä istuen.

Koemme, että musiikkituokio onnistui hyvin ja suunnitelman mukaisesti. Musiikin avulla pystyimme luomaan yhteisöllisyyden tunteen suomalaisperheiden ja pakolaisperheiden välille. Musiikin, laulun ja laululeikkien avulla saimme luotua lämminhenkisen toiminnallisen tuokion, johon vaikutti kaikkien olevan helppo osallistua huolimatta yhteisen kielen puuttumisesta. Oli hienoa huomata, että perheet osallistuivat aktiivisesti ja ilolla suunnittelemaamme tuokioon. Virikeryhmien työntekijöiden aktiivinen osallistuminen tuokioon helpotti toiminnan toteutusta. Emme havainneet suomalaislasten ja -äitien käyttäytymisessä kulttuurien välisistä eroavaisuuksista johtuvia asenteita.

Mikäli musiikillisia toimintatuokioita olisi ollut useampia, varhaiskasvatuksen pedagogista näkökulmaa oltaisiin voitu syventää esimerkiksi lisäämällä kuvien käyttöä. Kehonosien nimeämistä oltaisiin voitu havainnollistaa käyttämällä piirroskuvia kehonosista. Myös kielen oppiminen musiikkia hyödyntäen olisi ollut merkittävämmässä roolissa. Lisäksi olisimme voineet antaa toimintatuokiolla käyttämämme materiaalit päiväkodin virikeryhmän opettajille, jotta he olisivat voineet hyödyntää niitä päivittäin lasten kanssa toimiessaan. Olisi myös mielekästä, että laulut eivät jäisi yksittäisiksi, vaan niiden laulamista jatkettaisiin myös päiväkodissa. Pakolaislasten kotoutumista ja kielen oppimista tukee heille tutuiksi tulleiden laulujen ja laululeikkien toisto.